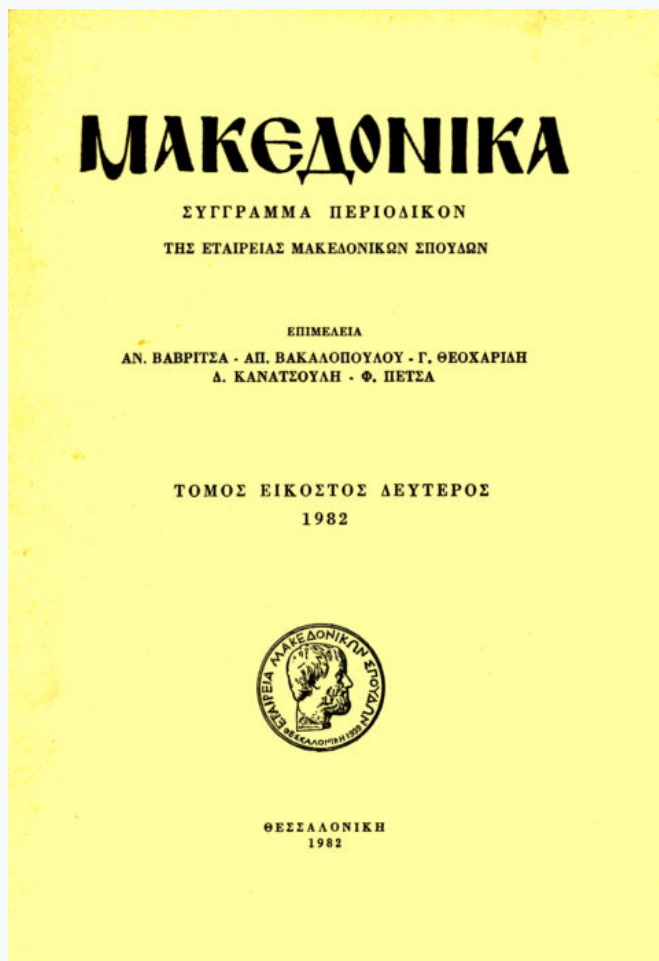

Μακεδονικά

Τόμ. 22, Αρ. 1 (1982)

Το φαινόμενο της σύνθεσης των οικογενειακών ονομάτων σε δυο χωριά της ορεινής Πιερίας

Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου

doi: [10.12681/makedonika.529](https://doi.org/10.12681/makedonika.529)

Copyright © 2014, Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δούγα-Παπαδοπούλου Ε. (1982). Το φαινόμενο της σύνθεσης των οικογενειακών ονομάτων σε δυο χωριά της ορεινής Πιερίας. *Μακεδονικά*, 22(1), 358–390. <https://doi.org/10.12681/makedonika.529>

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΣΕ ΔΥΟ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Πρὶν τέσσερα χρόνια, πραγματοποιώντας γιὰ τὸ Γλωσσολογικὸ Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν γλωσσοσυλλεκτικὴ ἀποστολὴ σὲ χωριὰ τῆς ὀρεινῆς Πιερίας, ἐπισημάναμε σὲ δυὸ ἀπ' αὐτά, στὴ Ρητίνη καὶ τὸ Ἐλατοχώρι, ἓνα φαινόμενο πολὺ ἐνδιαφέρον: τὴ σύνθεση τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων μὲ τὰ βαφτιστικά. Στὴ σύνθεση αὐτὴ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα μπαίνει πάντα καὶ μὲ ἀπόλυτὴ συνέπεια στὸ α' συνθετικό, ἐνῶ τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις τῆς σύνθεσης, ὅπως *Δημοννάδους, Δημουχαρίς, Κραΐνητῶς, Βιλονγάντς, Σαδουστέφους, Βαϊνουκουλὸς* κ.λ.

Μιὰ συστηματικὴ ἐξέταση τοῦ φαινομένου ποὺ στηρίχτηκε στὴ συλλογὴ ὅλων τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων, καθὼς καὶ στὶς πληροφορίες καὶ διευκρινίσεις τῶν χωρικῶν ποὺ στὴ συνειδησή τους τὸ φαινόμενο εἶναι ἀκόμα ζωντανό, ἐφόσον ἡ σύνθεση ἐξακολουθεῖ μέχρι τὶς μέρες μας νὰ ὑπάρχει σὲ ἀρκετὰ μεγάλῃ ἑκτασῇ¹, μᾶς ὡδήγησε σὲ ὁρισμένες ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις. Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς εἶναι γενικῆς, ποὺ ἀναφέρονται ἐνδότερα στὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης καὶ κυρίως στὶς κοινωνικὲς καὶ ψυχολογικὲς συνθήκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες συντελεῖται τὸ φαινόμενο αὐτό, στὶς ἐξαιρέσεις ποὺ παρατηροῦνται, στοὺς λόγους ποὺ τὶς δημιουργοῦν κ.λ., καὶ ἐιδικῆς, ποὺ ἀναφέρονται στὴν καθαρὰ γλωσσικὴ πλευρὰ τοῦ φαινομένου, μὲ βάση τοὺς φωνητικούς νόμους ποὺ λειτουργοῦν στὰ βόρεια ἰδιώματα.

α) Γενικὲς παρατηρήσεις

Οἱ γενικὲς παρατηρήσεις μποροῦν βασικὰ νὰ συνοψιστοῦν στὶς ἐξῆς:

1) Τὸ φαινόμενο γιὰ τοὺς ἄντρες εἶναι καθολικόν, μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέ-

1. Ἡ λειτουργία τοῦ φαινομένου ἔχει σήμερα ἀδυνατίσει καὶ τείνει νὰ ἐξαφανιστεῖ. Φυσικά, ὅλοι οἱ ἡλικιωμένοι καὶ οἱ μεσήλικες, ἀκόμα καὶ οἱ νεώτεροι, εἶναι γνωστοὶ μόνο μὲ τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ τους ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ οἱ νέοι γιὰ νὰ τοὺς ὀνομάσουν. Ἐπίσης οἱ ἡλικιωμένοι, μὲ τὴ δύναμη τῆς συνήθειας, ἐξακολουθοῦν νὰ δημιουργοῦν γιὰ τοὺς νέους σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἐκείνοι τὰ δέχονται μὲ δυσφορία. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἀνταποκρίνεται περισσότερο στὴ Ρητίνη, ἐπειδὴ στὸ Ἐλατοχώρι, ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὶς πληροφορίες τῶν χωρικῶν, τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης ἄρχισε νὰ ἀτνεῖ παλιότερα.

σεις ποὺ ὀφείλονται σὲ εἰδικοὺς λόγους. Ὅπως μπορέσαμε νὰ διαπιστώσουμε, ὑπάρχουν ὀρισμένες περιπτώσεις ἀντρῶν ποὺ τὰ ὀνόματά τους δὲ συμμορφώθηκαν μὲ τὸν κανόνα τῆς σύνθεσης. Οἱ περιπτώσεις αὐτὲς εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Οἱ ξένοι ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὰ παραπάνω χωριά ἀπὸ ἄλλες περιοχές. Αὐτοί, ὅπως ἦταν φυσικό, ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὸ κλειστὸ κοινωνικὸ πλαίσιο τοῦ χωριοῦ καὶ ἡ ἀφομοίωσή τους ὀλοκληρώθηκε μὲ βραδύ ρυθμὸ στὴ δευτέρα καὶ πολλὰς φορὲς στὴν τρίτη γενιά, ὅταν δηλ. οἱ ἀπόγονοι ἄρχισαν νὰ γίνονται ἀποδεκτοὶ στὴ συνείδηση τῶν χωρικῶν σὰν ἄτομα ὀργανικά δεμένα μὲ τοὺς ἄλλους χωρικοὺς, ἀφοῦ ξεχάστηκε ἡ καταγωγή τους. Μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα δείχνουν καθαρὰ τὴ συντηρητικότητά αὐτῆ τῶν χωρικῶν ποὺ δύσκολα ἀποδέχονται στὸ κοινωνικὸ τους πλαίσιο τὰ ξένα στοιχεῖα: π.χ. ὁ Γάκης Σουλιώτης ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Σουλίου ποῦ, ἂν καὶ ἐγκαταστάθηκε πολὺ νέος στὴ Ρητίνη καὶ ἔζησε ἐκεῖ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, δὲν ἀπέκτησε ποτὲ σύνθετο οἰκογενειακὸ, δὲν ἔγινε δηλ. *Σουλιωτογάκης> *Σουλουτογάκ'ς, ὅπως θὰ συνέβαινε ἂν ἦταν ντόπιος. Στὰ παιδιὰ του ἐπίσης, ἀλλὰ καὶ στὰ ἐγγόνια του ἀκόμα δὲν προχώρησε ἡ σύνθεση, ἐπειδὴ διατηροῦνταν πάντα ζωντανὴ στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν ἡ ξενικὴ καταγωγή τῆς οἰκογένειας.

Ἐπίσης ὁ Πέτρος Κοροβέσης ἀπὸ τὴν Ἠπειρο δὲν ἔγινε *Κοροβε-σοπέτρος> *Κουρουβισουπέτρος καὶ ἡ σύνθεση δὲ συντελέστηκε οὔτε στὰ παιδιὰ του ἀργότερα. Ὁ γιὸς του δηλ. Θανάσης δὲν ἔγινε ποτὲ *Κοροβε-σοθανάσης> *Κουρουβισουθανάης, ἀλλὰ γιὰ τοὺς χωρικοὺς ἦταν ἡ *Θανάης τ' Πέτρον*. Ἀργότερα, ὅταν ἡ καταγωγή τῆς οἰκογένειας ξεχάστηκε, οἱ χωρικοὶ ἀποκαλοῦσαν τὰ μέλη της μὲ τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγέτη της Πέτρου: οἱ *Πιτραῖοι*. Ἡ σύνθεση ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ στὰ ἐγγόνια του ἀργότερα: Πετρογιώργης>Πιτρογῶρης, Πετροθανάσης>Πιτροθανάης κ.λ. Φυσικά, τὸ ἀρχικὸ ἐπώνυμο Κοροβέσης παρέμεινε στὸ γραπτὸ λόγο, στὴ γραπτὴ τους δηλ. παρουσίαση στὰ βιβλία τῆς Κοινότητος, στὸ σχολεῖο, στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες κ.λ., ἐνῶ στὸν προφορικὸ ἐξακολούθησε νὰ συντελεῖται ἡ σύνθεση μὲ τὸ βαφτιστικὸ τοῦ ἱδρυτῆ τῆς οἰκογένειας.

Ἄλλο παράδειγμα οἱ χωρικοὶ Ἀθανάσιος Μπλάνας καὶ Ἀντώνιος Τσιτσιώνης, ἀπὸ γειτονικά χωριά. Καὶ σ' αὐτοὺς δὲ λειτουργεῖ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης στὸν προφορικὸ λόγο, ἐπειδὴ ἦταν ξένοι. Αὐτοὶ καὶ μερικοὶ ἀκόμα μὲ ξενικὴ καταγωγή ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, μέχρι ποῦ ἡ ἀρχὴ τῆς καταγωγῆς τους ἄρχισε ν' ἀδυνατίζει στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν, ὅποτε καὶ ἄρχισε τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ στοὺς ἀπογόνους τους.

β) Οἱ χωρικοὶ ποὺ δὲν ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ γεωργία, ἀλλὰ εἶχαν κάποιο

άλλο επάγγελμα, γεγονός που τους έκανε να ξεχωρίζουν από τους συγχωριανούς τους που στο σύνολό τους ήταν αγρότες. Το επάγγελμα είναι ένα ισχυρό διακριτικό γνώρισμα που στον κλειστό αγροτικό πληθυσμό του χωριού κάνει εντύπωση και είναι ικανό να διαφοροποιεί τους επαγγελματίες από τους αγρότες χωρικούς. Έτσι έχουμε: *ι Στέφους τ' ταχυδρομ', ι 'Αλέξ'ς τ' παπᾶ, ι Μητέδους τ' γανουτῆ* κ.λ. Έδω, όρισμένες εξαιρέσεις, όπως *Βαϊνουκουλός, Παπαδουνικουλής, Γραμματ'κουγάντς, Μυλωνουγάντς*, δείχνουν ότι ή σύνθεση θά πρέπει να πραγματοποιήθηκε αργότερα, στη δεύτερη δηλ. ή στην τρίτη γενιά, όπως και με τους ξενόφερτους, όταν δηλ. στη συνείδηση των χωρικών το επάγγελμα δέν προκαλοῦσε πιά εντύπωση, αφού ήταν αναπόσπαστα δεμένο με τὰ πρόσωπα που το είχαν. Ίσως ακόμα οί εξαιρέσεις αυτές υποδηλώνουν ότι τὰ επαγγέλματα αυτά, όπως του βαγενᾶ και του παπᾶ, ήταν οίκεία στους χωρικούς και δέν προκαλοῦσαν εντύπωση, ή ότι τὰ άσκούσαν άνθρωποι ντόπιοι, ενώ άλλα επαγγέλματα, όπως του ταχυδρόμου, του γανωτῆ κ.λ., ήταν νέα και άγνωστα ή τὰ άσκούσαν άνθρωποι ξένοι στην άρχή.

γ) Οί άντρες που από την παιδική τους ήλικία ονομάστηκαν με το όνομα της μητέρας τους και, όπως ήταν φυσικό, το διατήρησαν σ' όλη τη ζωή τους. Έτσι έχουμε: *ι Γάντς τ'ς Αινίτσου, ι Στέφους τ'ς Γλυκιριά, τὰ παιδᾶ τ'ς Γουδημαρία, ι Κώστας τ'ς Κραϊγάννινα, ι Θύμῃους τ'ς Δαδουγάννου, ι Βαγγέλις τ'ς Τδαρουκώστινα, ι 'Αντώντς τ'ς Τουλκουμίκινα, ι Γῶρς τ'ς Στιφανού* κ.λ.¹

Οί λόγοι που έκαμαν νά παραγκωνιστεί το όνομα του πατέρα και νά επικρατήσει της μητέρας δέν υποδηλώνουν βέβαια κατάλοιπα μητριαρχίας, αλλά οφείλονται, όπως φαίνεται από τις διευκρινίσεις των χωρικών, στις ειδικές συνθήκες που επικράτησαν στην κάθε περίπτωση και είχαν σαν αποτέλεσμα νά προβάλουν τη μητέρα και νά θέσουν τόν πατέρα στο περιθώριο. Στους ίδιους άκριβώς λόγους, κοινωνικούς και ψυχολογικούς, οφείλεται και ή δημιουργία των μητρωνυμικών που απλώνονται σ' όλο τόν ελληνικό χῶρο, χωρίς βέβαια κι αυτά νά σημαίνουν ίχνη μητριαρχίας². Όπως

1. Στα δυο χωριά παρουσιάζεται το φαινόμενο της άκατάληκτης γενικής των θηλυκών ονομάτων του ένικοῦ όχι μόνο στα κύρια όνόματα αλλά και στα προσηγορικά, όπως του *φουστόν' τ'ς μάνα μ', του ίνγόν' τ'ς βάβου, τ' αἰγόν' τ'ς κότα* κ.λ.

2. Β. Μ. Τριανταφυλλίδη, Τά οικογενειακά μας όνόματα, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 20-21, όπου ό συγγρ. εξηγεί τους λόγους της δημιουργίας τέτοιων μητρωνυμικών. Βλ. επίσης Σ. Π. Λάμπρου, Μητρωνυμικά οικογενειακά όνόματα, «Νέος Έλληνομνήμων» 2 (Αθήναι 1905) 282-285, όπου ό συγγρ. αιτιολογεί την ύπαρξη και δημιουργία μητρωνυμικών, καθώς και του ίδιου, Ίχνη μητρικού δικαίου παρά τοίς νέοις Έλλησιν της Λυκίας, «Νέος Έλληνομνήμων» 1 (Αθήναι 1904) 170, όπου επίσης αιτιολογεί τη δημιου-

φάνηκε ἀπό τίς πληροφορίες πού ἔδωσαν οἱ χωρικοὶ γιὰ τίς περιπτώσεις παιδιῶν, ὅπου τὸ ὄνομα τῆς μητέρας ἐπικράτησε μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμποδίσαι τὴ σύνθεση ἀργότερα, οἱ λόγοι ἦταν κι ἐδῶ ψυχολογικοὶ καὶ κοινωνικοὶ. Παιδιά δηλ. πού, ἐπειδὴ ὀρφάνεψαν πολὺ μικρά, ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴ τους ἡ μητέρα, ἐνῶ ὁ πατέρας ξεχάστηκε πρὶν προλάβει νὰ σταθεροποιηθεῖ στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν ἢ πατρικὴ του ὑπόσταση. Ἐπίσης παιδιά πού ἡ μητέρα τους, γνωστὴ γιὰ τὸ δυναμισμό καὶ τὴν προσωπικότητά της, θεωροῦνταν κηδεμόνας καὶ φυσικὸς τους προστάτης, σ' ἀντίθεση μὲ τὸν πατέρα πού ἦταν ἄβουλος καὶ σχεδὸν ἀνύπαρκτος στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ἀκόμα παιδιά πού ὁ πατέρας τους εἶχε μπεῖ σὴν γάμπροσ στοὺ σπῖτι τοῦ πεθεροῦ του καί, ὅπως συνέβαινε σὲ παρόμοιες περιπτώσεις στὰ χωριά, παραμερίστηκε, ἀφοῦ στοὺ σπῖτι ἀφέντης καὶ κυρίαρχος ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὁ πεθερός¹. Ἐπίσης παιδιά μὲ ξένο πατέρα πού οἱ συντηρητικοὶ χωρικοὶ τὸν κρατοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ τους πλαίσιο καί, ὅπως ἦταν φυσικὸ, ἀναγνώριζαν στὴ μητέρα τους, πού ἦταν δική τους, τὸ δικαίωμα τῆς ἐξουσίας καὶ ἐκπροσώπησής τους.

δ) Οἱ χωρικοὶ πού τὰ βαφτιστικὰ ἢ οικογενειακὰ τους ὀνόματα εἶχαν μιὰ μοναδικότητα στοὺ χωριὸ ἢ κάποια ἰδιορρυθμία πού τὰ ἔκαμνε νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα ὀνόματα τῶν συγχωριανῶν τους. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ μοναδικότητα καὶ ἰδιαιτερότητα, σὰν χαρακτηριστικὸ ἔντονα ξεχωριστό, ἐμπόδισε καὶ ἐδῶ τὴ σύνθεση. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ὁ Πασχάλης Τριανταφυλλῆς. Ἐπειδὴ τὸ βαφτιστικὸ του ὄνομα Πασχάλης ἦταν μοναδικὸ στοὺ χωριοὺ, δὲν ἔγινε ποτὲ σύνθετο μὲ τὸ οικογενειακὸ ὄνομα, ἐνῶ ὁ ἀδελφὸς του Κωνσταντῖνος <Γουδῆς εἶχε κανονικὸ σύνθετο: Τρανδαφ' λ-λουγουδῆς>. Ἄλλο παράδειγμα ὁ Ἀθανάσιος Νέστορας. Ἐπειδὴ τὸ οικογενειακὸ του ὄνομα Νέστορας ἦταν μοναδικὸ ἐπίσης στοὺ χωριό, δὲν ἔγινε ποτὲ σύνθετο μὲ τὸ βαφτιστικὸ οὔτε στὸν ἴδιο, οὔτε στὰ παιδιά του καὶ στὰ ἐγγόνια του. Ἐπίσης ὁ χωρικὸς Ἰωάννης Σουλοβίκας δὲν ἀπέκτησε σύνθετο οικογενειακὸ, ἴσως ἐπειδὴ τὸ ἐπώνυμό του ἔδινε στοὺς χωρικοὺς τὴν αἰσθησὴ τοῦ παράξενου καὶ ἰδιορρυθμοῦ. Ἰσως ἀκόμα οἱ πρόγονοί του νὰ ἦταν ξενικῆς καταγωγῆς. Στὴν ἴδια κατηγορίαν εἶναι καὶ μερικοὶ ἄλλοι χωρικοὶ πού γιὰ τὸν ἴδιο λόγο τὰ οικογενειακὰ τους δὲ μῆλκαν στοὺ νόμο τῆς σύνθεσης.

ε) Οἱ περιπτώσεις συνωνυμίας, στίς ὁποῖες ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ταυτι-

γία μητρωνυμικῶν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας, ἐνῶ τὴν ὑπαρξὴ παρόμοιων ὀνομάτων στὴ Λυκία τὴν ἀποδίδει σὲ κατάλοιπα μητρικοῦ δικαίου. Βλ. ἀκόμη καὶ Ι. Κ α κ ρ ι δ ῆ, Νεοελληνικὰ πάρεργα 1. Γυναικωνυμικά στὴ βόρεια Πελοπόννησο, «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1936, σ. 347-349.

1. Βλ. Κ α κ ρ ι δ ῆ, ὁ.π., σ. 348-349.

στούν τὰ πρόσωπα μεταξύ τους. Καί στήν περίπτωση αὐτή ἀπέφυγαν τή σύνθεση πού θά δημιουργοῦσε σύγχυση στά πρόσωπα. Ἔτσι ἔχουμε: *Δημητράς τ' Δημουκουλῶ καί Δημητράς τ' Δημογνώω*¹. Μὲ τή σύνθεση θά εἶχαμε καί στis δυὸ περιπτώσεις τὸ ἴδιο ἀκριβῶς οἰκογενειακό, δηλ. *Δημουδημητράς*, πράγμα πού θά δημιουργοῦσε πρόβλημα στοὺς ἴδιους καί στοὺς συγχωριανούς τους.

Οἱ παραπάνω βασικὲς ἐξαιρέσεις δείχνουν τὴν αὐστηρὰ κλειστὴ καί συντηρητικὴ κοινωνία τοῦ χωριοῦ πού δεχόταν μὲ ἐπιφυλακτικότητα καί δυσκολία κάθε ξένο ἢ διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ καθιερωμένα στοιχεῖο.

Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ὑπῆρχαν δυὸ ἀντίρροπες δυνάμεις πού ἔρχονταν ἐπὶ σύγκρουση: ὁ νόμος τῆς σύνθεσης ἀπὸ τὴ μιά πού εἶχε καθολικὴ ἰσχὺ, ἐξομοιώνοντας γλωσσικὰ καί κοινωνικὰ τοὺς χωρικοὺς, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ νεωτερισμός, τὸ ξένο δηλ. ἢ νέο στοιχεῖο, πού δὲν ἀνταποκρινόταν στὰ δικά τους κοινωνικὰ καί γλωσσικὰ πρότυπα. Στὴν ἀρχή, ὅπως ἦταν φυσικὸ, κατέβαλλαν ὑποσυνειδητὰ προσπάθεια νὰ ἀπορίψουν τὰ ξένα στοιχεία καί νὰ τὰ τοποθετήσουν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς σύνθεσης, ὅπως τοποθετοῦσαν καί τὰ ἴδια τὰ πρόσωπα ἔξω ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ τους πλαίσιο σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸ, ἀνάλογα μὲ τοὺς λόγους πού ὀδηγήσαν στis ἐξαιρέσεις. Ὅταν ὅμως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὀλοκληρωνόταν ἡ τριβὴ καί ἡ ἐξοικείωση στὰ ὀνόματα καί στὰ πρόσωπα, τότε ἄρχιζε νὰ συντελεῖται καί δὲν ἀφομοίωση στὴ δεύτερη καί, σὲ πολλὰς περιπτώσεις, στὴν τρίτη γενιά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐντάσσονται τὰ οἰκογενειακά τους ὀνόματα στὸ νόμο τῆς σύνθεσης, ὅπου τὸ ἐπέτρεπαν οἱ συνθήκες.

2) Ἡ δευτέρα γενικὴ παρατήρηση εἶναι ὅτι ἡ σύνθεση τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων παρατηρεῖται μόνον στὸν προφορικὸ λόγο. Στὸ γραπτὸ λόγο, στὴν καταγραφή τους δηλ. στὰ βιβλία τῆς Κοινότητος, οἱ χωρικοὶ εἶναι γραμμένοι κανονικὰ μὲ τὸ βαπτιστικὸ καί τὸ οἰκογενειακό τους ὄνομα.

Στὶς πιὸ πολλὰς περιπτώσεις, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ μητρώα τῆς Κοινότητος, ὑπάρχουν στὰ ὀνόματα μεγάλες διαφορὲς ἀνάμεσα στὸν προφορικὸ λόγο καί στὴν ἐπίσημη καταγραφή τους στὰ βιβλία τῆς Κοινότητος. Οἱ διαφορὲς αὐτὲς δὲν παρατηροῦνται μόνον στὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα μὲ τίς διάφορες συγκοπὲς καί ἀλλοιώσεις τους, φαινόμενο γνωστὸ σ' ὅλο τὸν ἐλληνικὸ χῶρο¹, ἀλλὰ κυρίως στὰ οἰκογενειακά πού ὅπωςδὴποτε διαφορο-

1. Βλ. Μ. Τριανταφυλλίδη, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς δημοτικῆς), Ἀθήναι 1941, σ. 203 § 461, καί τοῦ ἴδιου, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 177 *10, ὅπου ὁ συγγρ. γράφει: «τὰ βαπτιστικά ἔχουν κανονικὰ ἓναν ἐπίσημο (λόγιο) τύπο (Σπυρίδων), ἓναν κοινὸ καί συνθῆως συντηρημένο (Σπύρος), καί πολλὰ ὑποκοριστικά (Σπυριδάκης, Σπυράκης, Σπυράκος, Σπυρουλῆς, Πίπης κτλ.)». Ἐπίσης, στὸ ἴδιο ἔργο, σ. 12-17, ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται στὴν πολυτυπία τῶν βαπτιστικῶν, στοὺς λόγους πού τὴ δημιουργοῦ-

ποιοῦνται πάντα πιὸ δύσκολα. Ἐπίσης δὲν περιορίζονται μόνο στὴ φωνητική πού, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀκολουθεῖ τὴ φωνητικὴ τῶν βόρειων ιδιωμάτων μετὰ τὰ γνωστὰ σ' αὐτὰ κύρια καὶ δευτερεύοντα χαρακτηριστικά, ἀλλὰ, στὴν περίπτωσιν τῶν οἰκογενειακῶν, πολλὰς φορές φτάνουν σὲ πλήρη διαφοροποίηση ἀνάμεσα στὸν προφορικὸ λόγον καὶ στὴν καταγραφή τους στὰ βιβλία τῆς Κοινότητος, ὅπως:

π ρ ο φ ο ρ ι κ ᾶ	→	γ ρ α π τ ᾶ
<i>Βιλουνάντζ</i>	→	Ἰωάννης Θωμόπουλος
<i>Δαθουκουλὸς</i>	→	Νικόλαος Ντασιόπουλος
<i>Δημουνάτσους</i>	→	Ἀθανάσιος Δημόπουλος
<i>Κουστουβασίλτζ</i>	→	Βασίλειος Κωστόπουλος
<i>Κροῖγουδής</i>	→	Κωνσταντῖνος Κραγιόπουλος
<i>Πιτρονθανάις</i>	→	Ἀθανάσιος Κοροβέσης κ.λ.

Οἱ διαφοροποιήσεις αὐτὲς ὀφείλονται κυρίως σὲ λόγους ψυχολογικοὺς καὶ κοινωνικοὺς. Οἱ διάφοροι δηλ. μορφωμένοι ἢ ἀκόμα καὶ οἱ ἡμιμαθεῖς γραμματεῖς καὶ χωρικοὶ, μετὰ τὴ γνωστὴ τάσιν ἐξελληνισμοῦ πού τοὺς διέκρινε, προσπαθοῦσαν πάντα νὰ ἀπορίπτουν τὰ ξενικά καὶ ιδιωματικά στοιχεῖα, τὰ παρατσούκλια καὶ ὅ,τι ἄλλο θεωροῦσαν λαϊκόν, ἀντικαθιστώντας το μετὰ ὀνόματα ἐλληνοπρεπῆ, προσαρμοσμένα στὴν ἐλληνικὴ φωνητικὴ καὶ μορφολογία, ὅταν ἄρχισαν πιά οἱ χωρικοὶ νὰ ἐγγράφονται στὰ βιβλία τῆς Κοινότητος. Αὐτὴ ἡ τάσιν ἐξελληνισμοῦ στὰ βαπτιστικά καὶ ἐπώνυμα εἶναι πανελλήνιον καὶ χαρακτηριστικὸ φαινόμενο στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας,

σαν κ.λ., καὶ παραθέτει ἄφθονα πατρωνυμικά μαζί μετὰ τὰ βαπτιστικά, ἐλληνικά ἢ ξένα, πού τὰ δημιούργησαν. Βλ. ἀκόμα Γ. Ν. Χατζιδάκι, Ἀκαδημαϊκὰ ἀναγνώσματα Α', Ἀθῆναι 1904, σ. 184-186. Ἐπίσης τοῦ Ἰδίου, Περί ἀναλογικῶν μεταβολῶν ἐν τοῖς κύριοις ὀνόμασιν, Ἀθῆναι 1914, ὅπου ὁ συγγρ. δίνει πολὺ ὕλικόν μετὰ βαπτιστικά ἀλλοιωμένα, συγκομμένα κ.λ. καὶ τὰ ἐξηγεῖ. Ἀκόμη βλ. Γ. Σταμνόπουλον, Ὀνοματολογικά, «Λαογραφία» ΣΤ' (Ἀθῆναι 1917) 425-451, ὅπου ὁ συγγρ. παραθέτει ἄρκετὰ βαπτιστικά κάνοντας διορθώσεις στὸ βιβλίον τοῦ Μπούτουρα. Βλ. τέλος Α. Μπούτουρα, Τὰ νεοελληνικά κύρια ὀνόματα ἱστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα, Ἀθῆναι 1912. Ε. Μπούτουρνα, Μελέτῃ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, «Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς γλώσσης» Α' (Ἀθῆναι 1892) 68-69, Σ. Ψάλτη, Θεωρικά ἢ μελέτῃ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Ἀθῆναι 1905, σ. 140 κέξ., Φ. Κουκουλέ, βιβλιοκρισία στὸ βιβλίον τοῦ Ἀθαν. Μπούτουρα, Τὰ νεοελληνικά κύρια ὀνόματα ἱστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα, στὸ περιοδικόν «Byzantinische Zeitschrift» 22 (Leipzig 1913) 491-495, καὶ τοῦ Στ. Κυριακίδου, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων (βιβλιοκρισία στὸ παραπάνω βιβλίον τοῦ Μπούτουρα), στή «Λαογραφία» Ε' (1915) 333-360, καὶ ἄρκετὰ ἄλλα ἔργα πού παραθέτουν καταλόγους μετὰ βαπτιστικά ὀνόματα.

κυρίως στὸν 19ο αἰώνα, καὶ γιὰ τὶς περιοχὲς ποὺ προσαρτήθηκαν ἀργότερα στὸ ἐλληνικὸ κράτος, μέχρι τὶς ἀρχὲς καὶ τὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰώνα¹.

3) Ἡ ἡλικία γιὰ τὴ δημιουργία τῆς σύνθεσης στοὺς ἄντρες δὲν εἶναι ἴδια γιὰ ὅλους, ἀλλὰ κυμαίνεται ἀπὸ ἄτομο σὲ ἄτομο. Ὅταν τὰ ἀγόρια βρίσκονται στὴν παιδικὴ καὶ στὴν ἐφηβικὴ τους ἡλικία, πολλὲς φορὲς κι ἀργότερα, ὅταν πιά ἔχουν ὠριμάσει κι ἔχουν ἀποκτήσει παιδιὰ, ὀνομάζονται μὲ τὸ βαφτιστικὸ τους ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμο τοῦ πατέρα τους: *Δημητράκ'ς τ' Δημοσκουλό, Στέφους τ' Βιλουγάν'ν* κ.λ. Ὅταν ἀρχίζουν νὰ ἀποκοτῶν κάποια ἀνεξαρτησία ἀπέναντι στὴν πατρικὴ ἐξουσία καὶ νὰ δημιουργοῦν προσωπικότητα, ὥστε νὰ γίνονται ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὴν κοινωνία τῶν χωρικῶν σὰν ἄτομα αὐτοδύναμα, τότε ἀρχίζει καὶ ἡ σύνθεση: *Δημοδμητράκ'ς, Βιλουστέφους* κ.λ. Ὅπως μπορέσαμε νὰ διαπιστώσουμε, ἡ ἀρχὴ τῆς σύνθεσης ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες πού, ὅταν δημιουργηθοῦν, δίνουν στὸ ἄτομο τὴ σύνθεση, σὰ δεῖγμα ἀνεξαρτησίας καὶ ὀριμότητας. Τέτοιοι παράγοντες εἶναι π.χ. ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῶν γονιῶν του καὶ τοῦ ἴδιου, ἡ σωματικὴ του διάπλαση, ἡ προσωπικότητα καὶ οἱ ἰκανότητές του, ὁ γάμος καὶ ἡ ἀπόκτηση παιδιῶν, ἡ δημιουργία χωριστοῦ νοικοκυριοῦ, ὁ θάνατος τῶν γονιῶν, ὀρισμένες ἄλλες πράξεις ποὺ τὸν καθιερώνουν σὰν ἄτομο αὐτοδύναμο στὴν κοινωνία τῶν συγχωριανῶν του κ.λ. Ὅπως εἶναι φυσικὸ, οἱ συνθήκες αὐτές δὲν εἶναι γιὰ ὅλους ἴδιες καὶ δὲ δημιουργοῦνται στὴν ἴδια ἡλικία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ χρόνος δημιουργίας τῆς σύνθεσης παρουσιάζει ποικιλία στὰ διάφορα ἄτομα. Ὑπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις ποὺ ἡ σύνθεση ἀρχίζει ὅταν ὁ ἄντρας εἶναι σὲ ἀρκετὰ προχωρημένη ἡλικία.

4) Στὰ κορίτσια, μέχρι νὰ παντρευτοῦν, δὲ δημιουργεῖται ἡ σύνθεση. Αὐτά, ὅσο εἶναι ἀνύπαντρα, ἀνήκουν στὸν πατέρα, ὅπως καὶ τὰ νέα ἀγόρια, καὶ ἔχουν τὸ ὄνομά του. Ἔτσι ἔχουμε: *ἡ Παράμον τ' Δημοννάτσου, ἡ Σουφία*

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 127-148, ὅπου ὁ συγγρ. παρουσιάζει ἀναλυτικὰ τὸ θέμα τοῦ ἐξαρχαϊσμοῦ καὶ ἐξελληνισμοῦ, τὸ κατατάσσει σὲ βαθμούς, κάνει μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ ἐξηγεῖ τὰ αἷτια τῆς δημιουργίας τοῦ φαινομένου παραλληλίζοντάς το μὲ ἀνάλογα φαινόμενα ἐκλατινισμοῦ ὀνομάτων στὴ Γερμανία, καθαρισμοῦ στὴν Οὐγγαρία κ.λ. Βλ. ἐπίσης τοῦ ἴδιου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, σ. 205. Βλ. ἀκόμη Φ. Κουκούλε, Νεοελληνικῶν τινῶν ἐπιθέτων σημασία καὶ ὀρθογραφία, «Ἀθηνῶν ΝΓ'» (Ἀθῆναι 1949) 204, ὅπου χαρακτηριστικὰ γράφει: «Ἐνταῦθα σκόπιμον κρίνω νὰ κάμω τὴν ἐξῆς παρατήρησιν. Εἰς πολλὰ οἰκογενειακά ἐπιθέτα οἱ κλειστοὶ ἡχηροὶ φθόγγοι b, d, g ἀντικαθίστανται, δῆθεν ἐξελληνιζόμενοι, ὑπὸ τῶν ἡχηρῶν διαρκῶν β, γ, δ. Ἐν ᾧ λ.χ. οὐδέποτε λέγομεν βογιατζής, βακάλης καὶ βάκα, ἐν τούτοις δὲν παραξενεύομεθα ἀκούοντες Βακαλόπουλος, Βογιατζής καὶ Βάκας (=γάστρων). Ὁμοίως, ἐν ᾧ ἡ κοιλία ἢ ἡ κήλη λέγεται μπούζα, τὸ ἐξ αὐτῆς ἐπιθετον ἀκούεται Βούζας. Περιφέρεται ἐπ' ἴσης τὸ Δάρβαρης ἀντὶ Ντάρβαρης, ἥτοι ξυλοκόπος, Δούσμανης ἀντὶ Ντούσμανης (τουρκ. düsman=ἐχθρὸς) καὶ Δουλγιέρης ἀντὶ Ντουλκέρης=ξυλουργός, τέκτων».

τ' *Βιλουνγάνη* κ.λ. Μετὰ τὸ γάμο τους περνοῦν στὴ δικαιοδοσία τοῦ ἄντρα τους καὶ παίρνουν τὰ ἀνδρωνυμικά τους, βαπτιστικά ἢ οἰκογενειακά, μὲ τὶς ἀνάλογες καταλήξεις, ὅπως *Θανάσινα*, *Κώστινα*, *Γιάννινα*, *Στιφανοῦ* κ.λ. καὶ *Βιλουνγάννινα*, *Δημουθανάσινα*, *Φουτουγώργινα*, *Τσαρουκώστινα*, *Θουμουγάννινα* κ.λ.

Ὡστόσο ὑπάρχουν καὶ ἐδῶ ὀρισμένες ἐξαιρέσεις γυναικῶν ποὺ κρατοῦν εἴτε τὸ βαπτιστικό τους ὄνομα, ὅπως *Λινίτσου*, *Γλυκιρία* κ.λ., εἴτε τὸ σύνθετο πατρωνυμικὸ ἢ ἀνδρωνυμικὸ μὲ β' συνθετικὸ τὸ βαπτιστικό τους, ὅπως *Κουκουλατουμάρι*, *Γουτζιλγονχάδου*, *βουδαῖδονγάννου*, *Δουβονχάδου* κ.λ.

Οἱ λόγοι ποὺ ἐπέβαλαν κι ἐδῶ τὶς ἐξαιρέσεις εἶναι περίπου ἴδιοι μὲ τοὺς λόγους ποὺ καθιέρωσαν στὰ ἀγόρια τὸ βαπτιστικὸ ἢ οἰκογενειακὸ ὄνομα τῆς μητέρας τους γιὰ οἰκογενειακὸ τους ὄνομα. Γενικά, θὰ μπορούσαμε νὰ συνοψίσουμε τὶς ἐξαιρέσεις αὐτὲς στὶς ἐξῆς κατηγορίες:

α) Γυναῖκες ποὺ ἔμειναν ἀνύπαντρες καὶ ποὺ, ὅταν ἄρχισαν νὰ λειτουργοῦν σὰν ἄτομα αὐτοδύναμα καὶ ἀνεξάρτητα, οἱ συγχωριανοὶ τους θεωροῦσαν φυσικὸ νὰ τὶς ἀποκαλοῦν μὲ τὸ βαπτιστικὸ τους ὄνομα ἢ μὲ τὸ σύνθετο οἰκογενειακὸ τους ποὺ ἔχει στὸ β' συνθετικὸ τὸ βαπτιστικὸ τους ὄνομα. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἐγινε μετὰ ἀπὸ κάποιο σταθμὸ στὴ ζωὴ τους ἢ μετὰ ἀπὸ κάποιο γεγονὸς ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ὀριμότητα καὶ χειραφέτησή τους, ὅπως ὁ θάνατος τῶν γονιῶν τους, ἡ ἀσκηση κάποιου ἐπαγγέλματος, κάποιο ταξίδι ποὺ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη θεωροῦνταν σπουδαῖο γεγονὸς κ.λ.

β) Γυναῖκες ποὺ χήρεψαν πολὺ νέες ἢ ἀμέσως μετὰ τὸ γάμο τους, πρὶν προλάβουν νὰ γίνουν γνωστὲς στὴν κοινωνία τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ ἀνδρωνυμικὸ τους. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπὸ πολὺ νέες ἐκπροσωποῦσαν τὸ σπίτι καὶ τὴν οἰκογένειά τους σ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς δραστηριότητες καὶ ἀναπλήρωναν ἔτσι τὴν ἀπουσία τοῦ ἄντρα τους, κράτησαν τὸ βαπτιστικὸ τους ὄνομα σὰν ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ ποὺ τὶς ἔκαμνε νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὶς ἄλλες γυναῖκες¹.

γ) Γυναῖκες μὲ πολὺ δυναμικὸ ἢ δύστροπο χαρακτῆρα ποὺ ὑποσκέλιζαν τὸν ἄντρα τους καὶ ἐξουδετέρωναν τὴν προσωπικότητά του.

δ) Γυναῖκες ποὺ παντρεύτηκαν μὲ ξένους καὶ δὲν μῆκαν κι αὐτὲς στὸν κανόνα τῆς σύνθεσης, ὥστε ν' ἀποκτήσουν σύνθετο ἀνδρωνυμικὸ, ἀφοῦ καὶ οἱ ἄντρες τους ποὺ ἦταν ξένοι, ὅπως εἶδαμε, δὲν ἀπέκτησαν ἐπίσης σύνθετο οἰκογενειακὸ.

ε) Γυναῖκες ποὺ οἱ ἄντρες τους μετὰ τὸ γάμο μῆκαν σῶγαμπροι στὸ πατρικὸ τους σπίτι καὶ οἱ χωρικοί, ὅπως σὲ παρόμοιες περιπτώσεις, τοὺς

1. Βλ. Κακριδῆ, ὁ.π., σ. 348.

άντιμετώπιζαν με κάποια περιφρόνηση, εφόσον την εξουσία και τη δύναμη στο σπίτι εξακολουθούσε να την έχει ο πεθερός, ενώ ο γαμπρός έμπαινε κάπως στο περιθώριο. Για τον ίδιο λόγο σ' όρισμένα μέρη δημιουργήθηκαν και σύνθετα άκόμα με α' συνθετικό τὸ ὄνομα τοῦ πεθεροῦ και β' τὴ λέξη γαμπρός, ὅπως *Βογκιζόγαμπρος, Διονυσόγαμπρος, Λιοκόγαμπρος* κ.λ.¹

Σ' όλες τις παραπάνω περιπτώσεις ή διατήρηση τοῦ βαφτιστικοῦ τους ήταν μιὰ έκφραση ιδιαιτερότητας και ανεξαρτησίας ἀπέναντι στην ίσοπεδωτική τάση τῶν ἀνδρωνυμικῶν ποῦ ἀφαιροῦσε ἀπὸ τις γυναίκες κάθε ιδιαίτερο χαρακτηριστικό και τις ἐξομοίωνε όλες στὸν ίδιο βαθμό. Παρόμοια ἀντίδραση στην παντοδυναμία αὐτῆ τῶν ἀνδρωνυμικῶν ἀποτελεῖ και ή δημιουργία σ' ὀρισμένες περιπτώσεις γυναικωνυμικῶν, ὅπως *Ἐλενίος, Μαρθῆς, Φροσυνίος, Ὀλόγυιαννης, Μαρθοπέτρος* κ.λ., ποῦ δὲν ἔχουν βέβαια τὴν έκταση τῶν μητρωνυμικῶν².

5) Ἐξετάζοντας τὰ σύνθετα οἰκογενειακά ὀνόματα παρατηροῦμε ἐπίσης και τὰ ἑξῆς:

α) Τὰ περισσότερα εἶναι αὐτὰ ποῦ ἔχουν στὸ α' συνθετικό βαφτιστικό ὄνομα ποῦ ἀργότερα ἐξελίχθηκε σὲ οἰκογενειακό³. Τὸ ίδιο φαινόμενο παρατηρεῖται σ' ὅλο τὸν ἐλληνικό χῶρο, ἀφοῦ τὸ πιὸ φυσικό και εὔκολο γιὰ ἕναν ἄνθρωπο εἶναι νὰ ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του. Ἐτσι ὁ Θανάσης τοῦ Δήμου, ὁ Γιάννης τοῦ Θώμου, ὁ Θανάσης τοῦ Πέτρου κ.λ. ἔγιναν με τὴ σύνθεση *Δημουθανάς, Θουμονγάνης, Πιτρουθανάς* κ.λ. Μὲ τὸν ίδιο τρόπο ἔγιναν τὰ: *Κουσανδονγάνης, Στιφανονγῶρης, Χρυσουνάτσος, Ζαχουλάκος, Φουτουγῶρης, Τρανδὰφ'λλουγουνδῆς, Σιδιρονάτσος* κ.λ.

β) Δεύτερα σὲ ἀριθμὸ εἶναι τὰ οἰκογενειακά ποῦ ἔχουν στὸ α' συνθετικό παρατσούκλι, ἀφοῦ και τὰ παρατσούκλια μποροῦν με μεγάλη εὐκολία νὰ χαρακτηρίσουν ἕναν ἄνθρωπο. Ἐτσι ἔχουμε μιὰ σειρά ἀπὸ αὐτὰ, ὅπως *Τσιγῆρας* < *Τσιγαρονώστας, Καρφῆς* > *Καρφονγάνης, Πάτσιος* < *Πατδονθόδουρος, Πίπας* > *Πιπουθανάς, Μερτζιάνης* < *Μιρτζανονβασίλης, Καρκάλης* > *Καρκαλονγάνης, Σκράπας* > *Σκραπονβασίλης* κ.λ.

γ) Τὰ ἐπαγγελματικά στὸ α' συνθετικό τῶν οἰκογενειακῶν εἶναι πολὺ

1. Βλ. «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 9 (Ἀθῆναι 1963) 123, ὅπου ὁ συλλογέας Παν. Πεφάνης ἀπὸ τὰ Λαγκάδια Γορτυνίας δίνει τέτοια σύνθετα στὴ συλλογὴ του με τίτλο «Συλλογὴ τῶν τοπωνυμίων τῶν Λαγκαδίων». Βλ. και Σ τ α μ ν ο - π ο ὕ λ ο υ, ὅ.π., σ. 304.

2. Βλ. Κ α κ ρ ι δ ῆ, ὅ.π., σ. 347-348, και ἐπίσης στὸ «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 9 (Ἀθῆναι 1963) 78, ὅπου ὁ συλλογέας Θ. Τρουπῆς στὴ συλλογὴ του «Δημῶδες γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐπαρχίας Γορτυνίας» παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως τὰ Μαρθοπέτρος, Ὀλόγυιαννης κ.λ.

3. Βλ. Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ῖ δ η, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 11-17 και 195-196. Ἐπίσης τοῦ ἴδιου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, σ. 204α.

περιορισμένα, έφθονον πρόκειται για άγροτικό πληθυσμό όπου το επάγγελμα ήταν πολύ σπάνιο.

δ) Πατριδωνυμικό έχουμε μόνον ένα, το Καριώτης> *Καργουντουγάνης*, άφου, όπως είδαμε, οι άνθρωποι με ξενική καταγωγή δέν έμπαιναν στόν κανόνα της σύνθεσης.

ε) Στά σύνθετα οικογενειακά το β' συνθετικό, πού είναι πάντα το βαφτιστικό, παρουσιάζει κι εδώ, όπως και σ' όλο τόν έλληνικό χώρο, μεγάλη ποικιλία και πολλές παραλλαγές πού οφείλονται σέ πολλούς λόγους, όπως σέ συγκοπές, αφαιρέσεις αρχικών συλλαβών, ύποκορισμό, άρθρωτικές δυσκολίες μικρών παιδιών κ.λ. Έτσι έχουμε: Δημήτρης>*Δημητράκ'ς*, Μητδους, *Μητρους*, *Μίκας* κ.λ., Νικόλας>*Νικουλάκ'ς*, Ν'κόλας, *Νίκους*, *Κουλός*, *Νικουλής* κ.λ.

ζ) Τέλος, στη σύνθεση των οικογενειακών παρατηρούμε τά έξής σταθερά χαρακτηριστικά:

α) Έχουμε πάντα, άνάμεσα στά δυό συνθετικά, το συνθετικό φωνήεν ο, άνεξάρτητα από τήν κατάληξη τοϋ α' συνθετικού, όπως *Τθανάκας*> *Τθανακουβασίλτς*, *Τρανδαφ'λλής*> *Τρανδαφ'λλουγονδής*, *Τζιτζιλής*> *Τζιτζιλουγάντς*, *Θώμους*> *Θουμουγάντς*, *Βαϊνάς*> *Βαϊνουκουλός*, *Σιδέρης*> *Σιδιουονάτσους*, *Καργώτ'ς*> *Καργουντουβασίλτς* κ.λ.

β) Ό τονισμός τοϋ β' συνθετικού, τοϋ βαφτιστικού δηλ., και μετά τή σύνθεση διατηρείται πάντα άμετάβλητος, όπως *Δημουδημητράκ'ς*, *Τθαρουκώστας*, *Τθανακουβασίλτς* κ.λ.

γ) Η κατάληξη τοϋ β' συνθετικού και μετά τή σύνθεση διατηρείται επίσης άμετάβλητη, όπως *Γιάννης*> *Βιλονγάντς*, *Νικουλής*> *Παπαδονικουλής*, *Στέφους*>*Θουμουστέφους* κ.λ.

β) Ειδικές παρατηρήσεις

Τά όνόματα εδώ, βαφτιστικά και οικογενειακά, ακολουθούν τούς φωνητικούς νόμους των βόρειων ιδιωμάτων, όπως και τά προσηγορικά, με τά γνωστά σ' αυτά κύρια και δευτερεύοντα χαρακτηριστικά. Τά χαρακτηριστικά αυτά γνωρίσματα σέ γενικές γραμμές είναι τά έξής:

1) Η τροπή των άτονων ο(ω) και ε(αι) σέ ου και ι αντίστοιχα, όπως: *Τσιανακοβασίλτς*> *Τθανακουβασίλτς*, *Νάτσιος*> *Νάτσους*, *Στέφος*> *Στέφους*, *Νεστορής*> *Νιστουρής*, *Στεφανής*> *Στιφανής*, *Μπέζας*>*βιζουμήτρους* κ.λ.

2) Η άποβολή των άτονων ου και ι στη μέση και στό τέλος της λέξης, όπως: *Δημητράκης*>*Δημητράκ'ς*, τοϋ *Δημητράκη*>*Δημητράκ'*, τοϋ *Βασίλη*> *Βασίλ'*, *Γραμματικομήτσος*> *Γραμματ'κουμήτσους*, *Καροζογιάννης*>*Καρονζογάντς*> *Καρ'ζογάντς*, *Τριανταφυλλουγονδής*>*Τρανδαφ'λλουγονδής*, *Τολικομήτσος*> *Τουλικουμήτσους*> *Τουλ'κουμήτσους* κ.λ.

3) Ἡ οὐράνωσις ὄλων τῶν συμφώνων στὸ τέλος τῆς λέξης μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *i*, ὅπως *τ' Δημητράῳ*, *τ' Τθανακουβασίλ'*, *τ' Σιδέῳ*, *τ' Πιτροθανάδ'*, *τ' Στιφανονγῶρ'* > *Στιφανονγῶρ'*, *τ' Θουμουγᾶν'*, *τ' Καρῶτ'* κ.λ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι καθολικὸ στὸ ἰδίωμα τῶν χωριῶν αὐτῶν, παρατηρεῖται δηλ. καὶ στὰ προσηγορικὰ ὀνόματα καὶ στὰ ρήματα, ὅπως: *τοῦ κριᾶῳ*, *τοῦ κουλουκῆῳ*, ἢ *νῶῳ*, *τοῦ ρῶβ'*, *τοῦ ρούῳδ'*, *τοῦ ἀμβέλ'*, *τοῦ κουρίτῳ*, *τοῦ ἀδέτ'*, *δίῳ*, *νὰ βάλ'*, *βράξ'*, *νὰ πᾶῳ*, *νὰ κόῳῳ*, *νὰ δῶσ'*, *σκάβ'*, *δῆλᾶλέῳ*, *πέῳτ'*, *βάῳῳ*, *πρέῳῳ*, *πλέῳῳ*, *ἔῳῳ*, κ.λ.

4) Ἡ ἀνάπτυξις, μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *i*, ἐνὸς *τ* στὰ συμπλέγματα *λσ* καὶ *νσ*, ὅπως *Βασίλης* > *Βασίλ'ς* > *Βασίλτς*, *Καρχάλτς*, *Ἀντώνης* > *Ἀντῶν'ς*, *Ἀντῶντς*, *Γᾶντς* κ.λ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ, γνωστὸ σὲ πολλὰ βόρεια ἰδιώματα, εἶναι ἐπίσης καθολικὸ στὰ χωριά αὐτά, παρατηρεῖται δηλ. καὶ στὰ προσηγορικὰ ὀνόματα καὶ στὰ ρήματα, ὅπως *ἀλυσίδα* > *ἀλ'σίδα* > *ἀλτσίδα*, *γλυκάνισος* > *γλυκάν'σους* > *γλυκάντσους*, *νὰ βάλεις* > *βάλτς*, *κάνεις* > *κάντς* κ.λ.¹

5) Ἡ τροπὴ τῶν καταλήξεων *-ίσης*, *-άσης*, *-έσης* καὶ *-όσης* σὲ *-ίς*, *-αίς* *-είς* καὶ *-οίς* ἀντίστοιχα, ὅπως *Χαρίσης* > *Χαρίς*, *Θανάσης* > *Θανάς*, *Κοροβέσης* > *Κοροουβείς*, *Θεοδόσης* > *Θιουδούς* κ.λ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ, γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῶν βόρειων ἰδιωμάτων, ἔχει καὶ στὰ χωριά ποὺ ἐξετάζουμε καθολικὸ χαρακτῆρα, παρατηρεῖται δηλ., ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα, στὰ ρήματα καὶ ἀκόμα καὶ στὰ ἀριθμητικὰ ποὺ ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις, ὅπως *νὰ μάσεις* > *μάίς*, *νὰ χύσεις* > *χύίς*, *νὰ πέσεις* > *πέίς*, *σηκώσεις* > *σηκῶίς*, *ὀχτακόσιες* > *ὀχτακόςίς* > *ὀχτακόίς* κ.λ.²

6) Ἀποβολὴ τοῦ *γ* ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα στὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα *Βαγενᾶς* > *Βαῖνᾶς* καὶ ἴσως καὶ στὰ οἰκογενειακὰ *Λάιος* καὶ *Κράιος*, ἂν βέβαια ἡ ἀρχικὴ τους προέλευσις εἶναι *Λάγιος*³ καὶ *Κράγιος*⁴. Τὸ φαινόμενο τῆς

1. Βλ. *Μπουντῶνα*, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιομάτος Βελβεντοῦ, σ. 17. Ἐπίσης γιὰ τὸ σύμπλεγμα *ν'σ'* ντσ βλ. *Μ. Φιλήντα*, Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1907, σ. 108.

2. Βλ. Ἄ. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1926, σ. 25-26. Βλ. ἐπίσης *Μπουντῶνα*, ὅ.π., σ. 20-21, Ἄ. Ζ. Τζαρτζάνου, Περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἀνομοιώσεως ἐν τῇ νῆᾳ ἐλληνικῇ, «Ἀθηνᾶ» ΚΕ' (Ἀθῆναι 1913) 73, Α. Μαλιγκούτη-Drachman, Τύποι φωνολογικῶν νόμων καὶ βόρεια ἰδιώματα, «Α' Συμπόσιο Γλωσσολογίας τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου», Θεσσαλονίκη 1976, σ. 38-40, καὶ B. Newton, The generative interpretation of dialect. A study of Modern Greek Phonology, Cambridge 1972, σ. 87.

3. Γιὰ τὸ *Λάιος* βλ. Τριανταφυλίδης, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 55 καὶ 147.

4. Γιὰ τὸ *Κράιος* δὲν ξέρουμε τὴν ἀρχικὴ του προέλευσις, ἀλλὰ πιθανὸν ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ὀνόματος στὸ γραπτὸ λόγο σὲ Κραγιόπουλος νὰ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχικὴ του μορφή.

ἀποβολής του γ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα εἶναι ἐπίσης γνωστὸ σ' ὅλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο¹.

7) Ἀποσιώπηση τοῦ ου στὴν καταχρηστικὴ δίφθογγο *ου* ποὺ παρατηρεῖται στὰ σύνθετα οικογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τὰ ὀνόματα Λάιος καὶ Κράιος, ἂν βέβαια αὐτὴ ἦταν ἀρχικὰ ἡ κατάληξη τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Ἐχομε δηλ. *Λαιονάτσους* < *Λαϊνάτσους*, *Λαϊνικολής*, *Κραιουγονδής* < *Κραϊγουδής*, *Κραϊαλέξ'* κ.λ. Ἡ ἀποσιώπηση αὐτὴ, κατὰ τὴν ἀποψη ὀρισμένων ἐρευνητῶν, ὀφείλεται σὲ προχωρητικὴ ἀφομοίωση τοῦ ου ἀπὸ τὸ προηγούμενο ι καὶ συναίρεση τῶν δύο ι, δηλ. *Λαινικουλής* < *Λαινικουλής* < *Λαϊνικουλής*, σύμφωνα μὲ τὶς μέχρι τώρα ἀπόψεις τῶν εἰδικῶν γιὰ τὸ φαινόμενο ποὺ εἶναι ἐπίσης γνωστὸ καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς καὶ παρατηρεῖται καὶ σὲ προσηγορικὰ ὀνόματα, ὅπως *παλιοκκλήσι* < *παλιουκκλήσι* < *παλιουκκλήσι* < *παλιουκκλήσι*, *παλιπάτ'τσον*, *ἀργιούρ'νου*, *νιχώτ'*² κ.λ.

γ) *Γενικότερη ἀποψη τοῦ ἴδιου φαινομένου στὸν ἑλληνικὸ χῶρο*

Μετὰ τὴν παρουσίαση καὶ ἐξέταση τοῦ φαινομένου τῆς σύνθεσης τῶν οικογενειακῶν ὀνομάτων στὰ δύο χωριά ποὺ ἀναφέραμε, κρίνουμε σκόπιμο νὰ ἐξετάσουμε ἐπίσης τὸ ἴδιο φαινόμενο καὶ γενικότερα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, γιὰ νὰ ἔχομε μιὰ ὅσο τὸ δυνατό πιὸ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ στὴν κοινὴ καὶ στὰ ιδιώματα. Μὲ τὴν ἐξέταση αὐτὴ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, ποὺ παρατηρεῖται στὰ δύο μακεδονικὰ χωριά, θὰ ἐνταχθεῖ στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς σύνθεσης τῶν οικογενειακῶν ὀνομάτων ποὺ ἀπλώνονται σ' ὅλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ θὰ πάρει τὶς σωστὲς του διαστάσεις σ' αὐτόν. Ἡ ἐξέταση αὐτὴ θὰ δεῖξει ἀκόμα τὰ διάφορα προβλήματα ποὺ συνδέονται μὲ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης καὶ θὰ βοηθήσει στὰ ἐξῆς σημεῖα:

α) Νὰ ἐντοπίσουμε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὴν κοινὴ καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τὶς γεωγραφικὲς περιοχὲς, δηλ. τὰ ιδιώματα, στὶς ὁποῖες παρατηρεῖται.

β) Νὰ κατατάξουμε τὰ σύνθετα οικογενειακὰ σὲ ὁμάδες, ἀνάλογα μὲ τὴ σειρά, τὴ μορφή καὶ τὴ σημασία τῶν συνθετικῶν τους.

γ) Νὰ παρουσιάσουμε τὴν ἑκταση καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐρευνας ποὺ πραγματοποιήσαν μέχρι τώρα διάφοροι ἐρευνητὲς σχετικὰ μὲ τὸ φαινόμενο

1. Βλ. Παπαδόπουλου, ὁ.π., σ. 32, ἐπίσης Μπουντῶνα, ὁ.π., σ. 26-28, Φιλήντα, ὁ.π., σ. 84, καὶ τοῦ Ἰδίου, Γλωσσονομία καὶ γλωσσολογία ἑλληνική, Α', Ἀθῆναι 1924, σ. 10-14.

2. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδίωμα Λιβυσίου τῆς Λυκίας, Ἀθῆναι 1961, σ. 34-36. Ἐπίσης Μπουντῶνα, ὁ.π., σ. 12, Ἀ. Θ. Α. Β. Ὁ ρ, Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ὶ» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ιδιωμάτων, «Ἑλληνικά» 16 (Θεσσαλονίκη 1958) 200-202, καὶ Φιλήντα, Γλωσσονομία καὶ γλωσσολογία, Α', σ. 153-155.

τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων στὴν κοινὴ καὶ τὰ ιδιώματα.

δ) Νὰ συσχετίσουμε τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης ποὺ παρατηρεῖται στὰ δικά μας χωριά μὲ τὰ ἀνάλογα φαινόμενα τῆς σύνθεσης ἄλλων γεωγραφικῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδας καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τίς ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς τοῦ ἀπ' αὐτά.

ε) Νὰ κάνουμε μιὰ χρονικὴ ἀναδρομὴ στὸ παρελθὸν γιὰ νὰ τοποθετήσουμε τὸ φαινόμενο κατὰ ὁμάδες στὶς χρονικὲς περιόδους ποὺ παρατηρεῖται, καὶ

στ) Νὰ παρουσιάσουμε τίς ἀπόψεις ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ μέχρι τώρα γιὰ τὴν προέλευση τοῦ φαινομένου σχετικὰ μὲ τίς δυὸ βασικὲς ὁμάδες τῶν συνθέτων.

Ἡ πρώτη διαπίστωση ἀπὸ τὴν ἐξέταση τοῦ φαινομένου εἶναι ὅτι συναντοῦμε σήμερα στὴν κοινὴ σύνθετα οἰκογενειακὰ σὲ μεγάλη ἔκταση, ὅπως Μαυρογιῶργος, Γεροθανάσης, Μαυρονικόλας, Νικολογιάννης, Πετροθανάσης, Χριστοβασίλης κ.λ. Πολλὰ μάλιστα ἀπ' αὐτὰ ἔγιναν γνωστὰ στὸ πανελλήνιο καὶ πέρασαν στὴν ἱστορία, ἐπειδὴ οἱ κάτοχοί τους, ἄνθρωποι μὲ ἀναγνωρισμένη ἀξία καὶ προσωπικότητα, ἔπαιξαν σημαντικὸ ρόλο στὸν ἐπιστημονικὸ, κοινωνικὸ, πολιτικὸ κ.λ. τομέα. Εἶναι σ' ὅλους γνωστὰ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τοῦ Βλαχογιάννη, Μακρυγιάννη, Δεληγιῶργη, Καρβαγγέλη, Χριστομάνου, Μαυρομιχάλη κ.λ.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν πρώτη ἐξέταση, τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ διακρίνονται γενικὰ σὲ δυὸ μεγάλες ὁμάδες: 1) Στὰ οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τὸ πατρωνυμικὸ καὶ στὸ β' τὸ βαφτιστικὸ τους, ὅπως Καλφαγιάννης, Καραλάζος, Κοντογιάννης, Πολιτομιχάλης, Γερογιάννης, Μπαρμπαλιάς, Γιαννακογιῶργος κ.λ., καὶ 2) στὰ οἰκογενειακὰ μὲ τὴν ἀντίθετη σύνθεση, ποὺ προτάσσουν δηλ. τὸ βαφτιστικὸ καὶ ἔχουν τὸ πατρωνυμικὸ τους στὸ β' συνθετικὸ, ὅπως Σπυρομίλιος, Γιαννηκώστας, Παλιγγίνης, Μητσοκουμπούρας, Μιχελιουδόπαπας κ.λ.

Στὴν πρώτη ὁμάδα τὸ α' συνθετικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι βαφτιστικὸ ὄνομα, ἐπίθετο, παρατσούκλι, πρόθημα, οὐσιαστικὸ ποὺ νὰ δηλώνει καταγωγὴ, ἐπάγγελμα κ.λ.¹ Στὴ δεύτερη ὁμάδα τὸ β' συνθετικὸ, τὸ πατρωνυμικὸ δηλ., μπορεῖ κυρίως νὰ εἶναι ὄνομα βαφτιστικὸ, ἐπαγγελματικὸ, παρατσούκλι καὶ οὐσιαστικὸ ποὺ νὰ σημαίνει βαθμὸ συγγενείας καὶ ἀξίωμα².

Στὶς δυὸ αὐτὲς βασικὲς κατηγορίες συνθέτων μπορούμε νὰ προσθέσου-

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 195.

2. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ποὺ εἴχαμε στὴ διάθεσή μας ἀπὸ τὴν κοινὴ καὶ τὰ ιδιώματα ὅπως Γιαννησάβας, Σηφοδασκαλάκης, Μητσοκουμπούρας, Βασιλόγαμπρος, Γεωργαφέντης, Πετρόγγωνας κ.λ.

με ἀκόμα καὶ μιὰ ἄλλη μικρότερη: τὰ οἰκογενειακὰ ποὺ προήλθαν ἀπὸ παράθεση δυὸ ἢ καὶ τριῶν ἀκόμα βαπτιστικῶν ὀνομάτων, ὅπως Σπυράγγελος, Σιμοσπυράγγελος, Παυλογιάννης κ.λ., φαίνοντο ποὺ συνηθίζεται στὴν Κεφαλλονιά¹ καὶ στὴ Σύρο², ὅπως ξέρομε ἀπὸ τὴν ὥς τώρα γνωστὴ βιβλιογραφία.

Παρόμοια σύνθετα, ὅπως Marcantonio, Colangelo, Pietrocola, Colasanti, Bellantoni κ.λ., ἔχουν καὶ οἱ Ἰταλοὶ³, καὶ θὰ μπορούσε ἴσως νὰ δεχθεῖ κανεὶς ἰταλικὴ ἐπίδραση στὰ νησιά ὅπου συνηθίζονται τὰ διπλὰ βαπτιστικά, ἀλλὰ αὐτὸ δὲ φαίνεται πιθανό, ἐπειδὴ στὰ νησιά αὐτὰ ἡ συνήθεια τῶν διπλῶν καὶ τριπλῶν ἀκόμη βαπτιστικῶν καὶ οἱ διάφοροι συνδυασμοὶ τῶν συνθέτων στὸν προφορικὸ λόγο προέρχεται ἀπὸ μιὰ τάση νὰ συμβιβαστοῦν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀνόματα μὲ τὰ ἀρχαῖκά, ἢ διάθεση νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἐπιθυμίες διάφορων συγγενῶν, φίλων, κουμπάρων κ.λ.⁴.

Σήμερα στὴν κοινὴ, σὲ πολλὲς περιπτώσεις σύνθετων οἰκογενειακῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ σύνθεση πατρωνυμικοῦ καὶ βαπτιστικοῦ, ὅπως Ρουσόδημος, Δημογιάννης κ.λ., ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο, ὅπως Κολιαλέξης, Κωσταλάμπρος κ.λ., ἢ ἀκόμα στὴν περίπτωση ποὺ προέρχονται ἀπὸ παράθεση δυὸ βαπτιστικῶν, ὅπως Κιτσαντώνης, Δημητρογιάννης κ.λ., εἶναι δύσκολο νὰ καθορίσουμε τὴν προέλευσὶ τους⁵. Ἀντίθετα, σ' ἄλλα παρόμοια σύνθετα ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι εὐκόλη, ἐπειδὴ τὰ οἰκογενειακὰ ταυτίστηκαν μὲ πρόσωπα ἱστορικὰ ἢ γνωστὰ στὸ στενὸ τους περιβάλλον, γιὰ τὰ ὁποῖα ξέρομε τὴν προέλευση, τὸν τόπο καταγωγῆς, τὴ χρονικὴ περίοδο στὴν ὁποία ἔζησαν κ.λ., ὅπως Σπυρομίλιος, ὁ Σπύρος τοῦ Μίλιου, Δημογιάννης, ὁ Γιάννης τοῦ Δήμου κ.λ. Βέβαια, ἡ σύγχυση αὐτὴ παρατηρεῖται μόνο στὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ καὶ τὰ δυὸ συνθετικά τους εἶναι βαπτιστικά, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα ἔχει θέσση οἰκογενειακοῦ. Στὰ ὑπόλοιπα ἡ διάκριση εἶναι

1. Βλ. Π. Λωρεντζάτου, Κεφαλλήνων βαπτιστικά ὀνόματα διπλὰ, «Λαογραφία» Β' ('Αθήναι 1910) 298-304, ὅπου ὁ συγγραφεὺς παραθέτει πολλὰ σύνθετα βαπτιστικά, ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔγιναν οἰκογενειακὰ, ὅπως Γιαννησάββας, Πετρογιάννης Μαρκαντώνης κτλ.

2. Βλ. Σ. Κυριακίδη, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν ὀνομάτων «Λαογραφία» Ε' ('Αθήναι 1915) 346, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὸ ἔθιμο τῶν διπλῶν βαπτιστικῶν ἀπὸ τὴ Σύρο.

3. Βλ. Γ. Σταμνόπουλου, Βόλτες ὀνοματολογικές, σειρά Α', Ἀθήνα 1929, σ. 312, ὅπου ὁ συγγραφεὺς παραθέτει σύνθετα οἰκογενειακὰ ἰταλικά, χωρὶς ὅμως νὰ ξέρει ἂν σχηματίστηκαν ὅπως τὰ παρόμοια ἐλληνικά, ἀπὸ παράθεση δηλ. τοῦ πατρωνυμικοῦ καὶ τοῦ βαπτιστικοῦ, ἢ ἂν ἔχουν τὴν ἴδια σημασίαν ἢ εἶναι ἀπλῶς διπλὰ βαπτιστικά τοῦ ἴδιου προσώπου, ὅπως Marcantonio κ.λ.

4. Βλ. Κυριακίδη, ὁ.π., σ. 346, καὶ Λωρεντζάτου, ὁ.π., σ. 300-301.

5. Βλ. Σταμνόπουλου, Βόλτες ὀνοματολογικές, σ. 311-312.

εύκολη. Όπως φαίνεται, τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ομάδας, αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ τους βαφτιστικὸ ὄνομα, εἶναι πολυπληθέστερα, ἐνῶ τὰ σύνθετα τῆς δευτέρας ομάδας εἶναι πιὸ περιορισμένα¹.

Πληροφορίες γιὰ σύνθετα οἰκογενειακά, καθὼς καὶ προσπάθειες γιὰ κατάταξη καὶ ἑρμηνεία τους συναντοῦμε σὲ ἄρκετους συγγραφεῖς σποραδικὰ ἢ καὶ πιὸ συστηματικά, χωρὶς βέβαια καὶ νὰ ἐξαντλεῖται τὸ θέμα, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει μιὰ συστηματικὴ καὶ ὁλοκληρωμένη συλλογὴ τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἀπ' ὅλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο ποὺ νὰ δίνει τὴ δυνατότητα γιὰ πληρέστερη ἔρευνα². Ἐτσι ἀναγκαστικά οἱ πληροφορίες ἀφοροῦν ὀρισμένες μόνο περιοχές, ὅπως δίνονται ἀπὸ διάφορους συλλογεῖς ἰδιωματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου, ἢ ἀντίθετα δίνονται γενικά γιὰ τὴν κοινὴ, χωρὶς νὰ ὀρίζεται ἡ γεωγραφικὴ τους προέλευση καὶ ἡ ἀρχὴ τους.

Οἱ πληροφορίες αὐτὲς καὶ οἱ σχετικὲς ἀναφορές, περισσότερο ἢ λιγότερο συστηματικὲς, βρίσκονται σὲ γραμματικὲς, σὲ συλλογὲς ἰδιωματικοῦ ὕλικου διάφορων συλλογῶν, ποὺ, μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο ὕλικό, παραθέτουν καὶ καταλόγους βαφτιστικῶν καὶ οἰκογενειακῶν ὀνομάτων, σὲ εἰδικὲς μελέτες δημοσιευμένες σὲ περιοδικὰ, σὲ βιβλιοκρισίες, καὶ ἀκόμα σὲ γενικότερα ἔργα μὲ γλωσσικὸ περιεχόμενο. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα μπορούμε νὰ τὰ κατατάξουμε γενικά σὲ δύο βασικὲς κατηγορίες: α) σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν τὴν κοινὴ, χωρὶς νὰ καθορίζουν τὴ γεωγραφικὴ προέλευση τῶν οἰκογενειακῶν, καὶ β) σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται σὲ συγκεκριμένες γεωγραφικὲς περιοχὲς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου καὶ ποὺ ἡ παρουσία ἐκεῖ τῶν σύνθετων οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἀποτελεῖ φαινόμενο καθολικὸ ἢ ἄρκετὰ συνηθισμένο. Ἡ δευτέρη αὐτὴ κατηγορία τῶν ἔργων, ποὺ εἶναι καὶ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα, ἐπειδὴ ἀφοροῦν τὰ ἑλληνικά ἰδιώματα, δὲν εἶναι δυστυχῶς πλήρης, ἐφόσον δὲν ἔχει ὁλοκληρωθεῖ ἀκόμα ἡ συλλογὴ καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου τῶν ἰδιωμάτων. Ἐτσι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ περιοριστοῦμε στὸ ὕλικό ποὺ ἔχει δημοσιευτεῖ μέχρι τώρα καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τίς περιοχὲς ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων.

Στὴν πρώτη κατηγορία τῶν ἔργων ποὺ ἀναφέραμε πρέπει νὰ ἐντάξουμε μιὰ ἄρκετὰ συστηματικὴ ἀλλὰ σύντομη παράθεση σύνθετων οἰκογενειακῶν

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 105 § 119, καὶ στὸ ἴδιο σ. 184, *148, ὅπου προσθέτει καὶ τὰ σύνθετα τῆς δευτέρας ομάδας Μητροπάνος καὶ Μητσομπούνης.

2. Βλ. Ι. Α. Θωμόπουλου, Τὰ νεοελληνικά ἐπώνυμα, «Νέα Ἑστία» ΠΓ' (1968) 611, ὅπου ὁ συγγραφεὺς σὲ μιὰ σύντομη εἰσαγωγὴ ἐπισημαίνει τὸ πρόβλημα τῆς ἑλλείψεως μιᾶς συστηματικῆς καὶ πλήρους συλλογῆς οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἀπ' ὅλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ εὐχεται τὴν Ἰδρυση ἐνὸς αὐτοτελοῦς ὀνοματολογικοῦ Ἀρχείου μὲ σκοπὸ νὰ ἀναλάβει τὴ συστηματικὴ καὶ ἐξαντλητικὴ συλλογὴ τοῦ ὀνοματολογικοῦ μας θησαυροῦ.

ποὺ παρουσιάζει ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης στὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ του, ὅπου τὰ κατατάσσει γενικὰ σὲ δυὸ κατηγορίες: α) στὰ οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ οὐσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο, ὅπως Βλαχογιάννης, Γερογιάννης, Παπαηλιάκης, Μπαρμπαλιάς κ.λ., καὶ β) στὰ οἰκογενειακὰ ποὺ εἶναι σύνθετα ἀπὸ δυὸ βαπτιστικά. Γιὰ τὰ δευτέρη λέει ὅτι γεννήθηκαν μὲ δυὸ τρόπους: 1) ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ πατέρα, ὅπως Σπυρομήλιος, ὁ Σπύρος τοῦ Μίλιου κ.λ., καὶ 2) ἀπὸ διπλὰ βαπτιστικά ποὺ συνηθίζονται σὲ μερικὰ μέρη, ὅπως Σπυράγγελος κ.λ. Προσθέτει ἐπίσης ὁ Τριανταφυλλίδης ὅτι ὑπάρχουν καὶ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ τὸ α' συνθετικὸ τους εἶναι ἐπαγγελματικὸ ἢ ἐθνικὸ καὶ τὸ β' βαπτιστικὸ, ὅπως Πολιτομιχάλης κ.λ.¹

Πιὸ ὁλοκληρωμένο παρουσιάζεται τὸ θέμα στὸ βιβλίον τοῦ ἴδιου συγγραφέα «Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα» ποὺ ἐξέδωσε τὸ Ἰδρυμα Τριανταφυλλίδη μὲ βάση παλιὸ ἀνέκδοτο ὑλικὸ τοῦ γνωστοῦ γλωσσολόγου. Ἐκεῖ, σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο, ὁ συγγραφέας ἐξετάζει πιὸ ἀναλυτικὰ τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ καὶ παραθέτει ἄρκετὸ ὑλικὸ ἀπὸ σύνθετα κυρίως οἰκογενειακὰ τῆς πρώτης ὁμάδας, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαπτιστικὸ στὸ β' συνθετικὸ τους, ἐνῶ στὸ α' συνθετικὸ ἔχουν διάφορα ἄλλα γλωσσικὰ στοιχεῖα². Ὁ Τριανταφυλλίδης παραθετὶ ἐπίσης καὶ σύνθετα οἰκογενειακὰ μὲ α' συνθετικὸ ποὺ δὲ συνηθίζεται στὴν κοινὴ ἀλλὰ στὰ ἰδιώματα, ὅπως Ἀσπρογέρακας, Γυφτομήτρος, Ζαβομήτρος, Κουφογιώργος, Μαραγιάννης, Τσιρονίκος κ.λ.³. Ἐπίσης παραθέτει κι ἄλλο εἶδος σύνθετα ποὺ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ κοινὸ ὄνομα ἀντὶ γιὰ βαπτιστικὸ, ὅπως Καραμαούνας, Καραπιπέρης, Μαυροκορδάτος, Στραβοσκιάδης, Χατζηκάλφας κ.λ.⁴, καθὼς καὶ μερικὰ ἄλλα ποὺ παρουσιάζονται στὰ λοϊκότερα οἰκογενειακὰ ὀνόματα καὶ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ λέξεις ποὺ φανερώνουν συγγένεια, ὅπως Κωσταντόγαμπρος, Παπαδόγγονας, Πετρογγονός κ.λ.⁵. Τέλος, ἀναφέρει μὲ συντομία καὶ τὰ σύνθετα τῆς δευτέρας ὁμάδας ποὺ ἔχουν τὸ βαπτιστικὸ στὸ α' συνθετικὸ τους, ὅπως Μητροπάνος, Μητσομπούνης, Ἀναστασογιαννόπουλος, Μιχαλαρόγιαννος κ.λ., καθὼς καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν τὸ βαπτιστικὸ Γιάννης στὸ α' συνθετικὸ, ὅπως Γιαννησάβας κ.λ.⁶.

1. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, σ. 205 § 463.

2. Βλ. Τριανταφυλλίδης, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 105-108, καὶ στὸ ἴδιο σ. 195, ὅπου κατατάσσει τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ σὲ ἑξὶ βασικὰς κατηγορίες μὲ βάση τὸ α' συνθετικὸ τους.

3. Τριανταφυλλίδης, ὁ.π., σ. 105.

4. Βλ. Τριανταφυλλίδης, ὁ.π., σ. 107.

5. Τριανταφυλλίδης, ὁ.π., σ. 107. Γιὰ τὴν κατάληξη -όγγονος στὴ Μάνη βλ. Δικ. Βαγιακάκου, Δομῆστικος-Δομῆστίκισσα, Δεμῆστικος-Δεμῆστικόγγονας, «Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου», ἔτος Ε' (1955) 100-101.

6. Βλ. Τριανταφυλλίδης, ὁ.π., σ. 105, καὶ στὸ ἴδιο σ. 195.

“Άλλος έρευνητής πού παραθέτει άρκετό ύλικό μέ σύνθετα οίκογενειακά, κυρίως από τήν κοινή, είναι ό Γ. Σταμνόπουλος, πού στο βιβλίο του «Βόλτες ονοματολογικές» άφιερώνει ειδικό κεφάλαιο σ' αυτά και κάνει προσπάθεια νά τά ταξινομήσει μέ βάση τό α' ή τό β' συνθετικό τους¹. Βασικά τά κατατάσσει κι αυτός σέ δυο ομάδες: στά πρώτα πού έχουν τό βαφτιστικό τους στο β' συνθετικό, όπως Μυλωνογιάννης, Παπαδογιάννης κ.λ., και στά δεύτερα πού έχουν τό βαφτιστικό στο α' συνθετικό τους, όπως Ραζηκότσικας, Χριστοβασίλης, Γιαννικόστας κ.λ. Ό Σταμνόπουλος παρατηρεί άκόμα ότι σέ πολλές περιπτώσεις δέν είναι εύκολο νά γίνει ή διάκριση άνάμεσα στα δυο είδη, όπως Δημογιάννης, Βασιλογεώργης, Κιτσαντώνης, Φωτοδήμος κ.λ., επειδή δέν υπάρχουν μαρτυρίες γιά τήν άρχή και έρμηνεία του κάθε ονόματος, και γι' αυτό τά παρουσιάζει όλα μαζί χωρίς διάκριση, έκτός από όρισμένες περιπτώσεις πού είναι γνωστή ή προέλευση των ονομάτων. Κάνει άκόμα προσπάθεια νά διαχωρίσει τις δυο ομάδες των συνθέτων διατυπώνοντας τήν άποψη ότι αυτή ή διάκριση δέν είναι εύκολο νά γίνει στα σύνθετα εκείνα πού έχουν και στα δυο συνθετικά βαφτιστικά και έχουν επιπλέον τά εξής τρία χαρακτηριστικά: α) τό α' συνθετικό τους είναι όνομα πρίν από τή σύνθεση σέ -ος, β) τό β' συνθετικό είναι βαφτιστικό μόνο και γ) δέν άνεβάζουν τόν τόνο μετά τή σύνθεση. Έτσι π.χ. ό Δημογιάννης μπορεί νά είναι ό Δήμος του Γιάννη ή ό Γιάννης του Δήμου, ένδ ό Φινόγιαννης είναι όπωσδήποτε ό Γιάννης του Φίνου ή Φίνος². Στη συνέχεια δίνει όρκετά σύνθετα οίκογενειακά μέ τά βαφτιστικά Γιάννης, Γεώργης, Άντώνης, Νικόλας κ.λ. στο β' συνθετικό και άλλα μέ τό Νικόλας στο α' συνθετικό. Στο τέλος παραθέτει και άρκετά σύνθετα οίκογενειακά πού έγιναν από παρατσούκλια, όπως Γουρλομάτης, Τεσσερομάτης, Στραβοκέφαλος, Μαυρογέλαστος κτλ.³.

Τό έργο των παραπάνω συγγραφέων και περισσότερο του Μ. Τριανταφυλλίδη άποτελεί βασική πηγή γιά τή γνώση των σύνθετων οίκογενειακών τής κοινής, κυρίως γιά τήν παράθεση του ύλικού, αλλά συγχρόνως και γιά τήν προσπάθεια ταξινόμησης και έρμηνείας του. Βέβαια τό ύλικό δέν εξαντλείται και προπάντων δέν καθορίζονται οι περιοχές από τις όποιες προέρ-

1. Βλ. Σταμνόπουλου, Βόλτες ονοματολογικές, σ. 302-318, ό όποιος σέ μία σύντομη εισαγωγή πού προτάσσει στα σύνθετα οίκογενειακά, του δεύτερου κεφαλαίου, χαρακτηρίζει ως σύνθετα τά όνόματα εκείνα, «όπου ή τό α' συνθετικό όρίζει τό έπάγγελμα ή τήν οίκογένεια κείνου πού ονομάζεται στο δεύτερο, δηλ. είναι προσδιορισμός τό πρώτο του δεύτερου, ή είναι γινόμενα από παραθετική ένωση βαφτ. και του ονόματος του πατέρα ή του οίκογενειακού».

2. Βλ. Σταμνόπουλου, δ.π., σ. 311-312.

3. Σταμνόπουλου, δ.π., σ. 318-319.

χονται τὰ ὀνόματα, ὥστε νὰ ἔχουμε μιὰ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα ἀπὸ τὰ ἰδιώματα, ἀπ' ὅπου εἶναι τὸ πιὸ πιθανὸ νὰ μῆκαν τὰ ὀνόματα αὐτὰ καὶ στὴν κοινή¹. Ἀντίθετα, οἱ πληροφορίες ποὺ προέρχονται ἀπὸ συγκεκριμένες περιοχὲς μᾶς βοηθοῦν στὴν ἔρευνα τῶν ἰδιωμάτων, ποὺ μέρος τους ἀποτελοῦν καὶ τὰ ὀνόματα, καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν πληρέστερη γνώση τῶν σύνθετων οἰκογενειακῶν.

Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τῇ δευτέρῃ κατηγορίᾳ τῶν ἔργων, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἀναφέρονται σὲ σύνθετα ποὺ προέρχονται ἀπὸ συγκεκριμένες περιοχὲς, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀναφέρουμε, μαζί μὲ τὴ γεωγραφικὴ προέλευση τοῦ ὀνόματος, καὶ τὴν ὁμάδα τῶν συνθέτων, ὅπου ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι δυνατὴ ἀπὸ πληροφορίες συλλογῶν καὶ ἐρευνητῶν, ἀπὸ τὴ μορφή τῶν συνθέτων κ.λ., ὥστε νὰ ξέρουμε καὶ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν κάθε περιοχὴ.

Ἔτσι, γιὰ τὴν πρώτη ὁμάδα τῶν συνθέτων, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' συνθετικὸ τους καὶ ποὺ εἶναι, ὅπως εἴπαμε, τὰ πολυπληθέστερα, ἔχουμε μιὰ μαρτυρία τοῦ Γ. Χατζιδάκη ἀπὸ τὴν Κρήτη ποὺ λέει ὅτι τὸ φαινόμενο συνηθίζεται ἐκεῖ καὶ ἀναφέρει γιὰ παράδειγμα τὰ σύνθετα Περιστερογεώργης καὶ Φοβομυχάλης². Τὴ διαπίστωση αὐτὴ τοῦ Χατζιδάκι ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Σταμνόπουλος, ποὺ μᾶς πληροφορεῖ ἐπίσης ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης παρατηρεῖται στὴν Κρήτη. Τὸ ὕλικό του τὸ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη καὶ παραθέτει ἀπ' αὐτὸ ἀρκετὰ παραδείγματα τῆς πρώτης ὁμάδας, ὅπως Δασκαλογιάννης, Μπουνατογιάννης, Μπουρμπαχοστρατῆς, Σπαντιδοκωνσταντῆς κ.λ., μὲ ἐπέκταση τοῦ φαινομένου καὶ στὰ οἰκογενειακὰ τῶν γυναικῶν, ὅπως Λουπασοκατεργιά, Παπαδοσοφοῦλα, Μπουρμπαχοκατσουλὴ κ.λ.³. Στὸ ἴδιο τραγούδι ὑπάρχουν

1. Ὁ Σταμνόπουλος δὲ σημειώνει δυστυχῶς τὸν τόπο τῆς προέλευσης τῶν ὀνομάτων, ἐνῶ εἶχε τὸ ὕλικό στὴ διάθεσή του, ὅπως ἀναφέρει στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του.

2. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1907, σ. 72, ὅπου γράφει. «Ἐν Κρήτῃ τὸ ἐπίθετον συντίθεται μετὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος, οἷον Περιστερογεώργης, Φοβομυχάλης κτλ. καὶ ἐκ τούτων πάλιν γίνονται νέα ἀνδρῶνιμκά οἷον Περιστερογεώργαινα, Φοβομυχάλαινα κ.τ.τ.».

3. Βλ. Σταμνόπουλος, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, σ. 310-311. Ἐπίσης βλ. Μπαρμπαντζελιόυ, Τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη, Εἰσαγωγή-Σχόλια Β. Λαοῦρδα, Ἡράκλειο 1947, σσ. 63. Στὴν ἔκδοση αὐτὴ δὲν ὑπάρχουν ὀρισμένα σύνθετα ποὺ ἀναφέρει ὁ Σταμνόπουλος ποὺ φαίνεται ὅτι εἶχε ὑπ' ὄψιν του ἄλλες ἐκδόσεις, ἐνῶ ὁ Λαοῦρδας χρησιμοποίησε, ὅπως ἀναφέρει στὸν πρόλογο, τὶς ἐκδόσεις τοῦ Βαρδίλη (Κρητικαὶ ρίμαι, 1888), τοῦ Φαφουτάκη (Συλλογὴ ἡρωϊκῶν Κρητικῶν ἀσμάτων, 1889) καὶ τοῦ Μπορτολλῆ (Τὸ τραγούδι τοῦ Τσελεπῆ Δασκαλογιάννη, 1939)· ἐπίσης τὶς συνεπυγμένους μορφὲς τοῦ Legrand (Recueil de chansons populaires grecques, 1874) καὶ τοῦ Jeannarakis (Ἄσματα Κρητικά, 1876).

και σύνθετα της δεύτερης ομάδας, όπως Σηφοδασκαλάκης, Μπενοδασκαλό-
παπας κ.λ., άλλ' αυτά είναι πολύ λίγα¹.

Δυστυχώς δεν έχουμε από την Κρήτη συστηματικές συλλογές οικογε-
νειακών ονομάτων από τις διάφορες περιοχές της και γι' αυτό είμαστε υπο-
χρωμένοι ν' άρκεστούμε μόνο σ' αυτές τις πληροφορίες, που όπωσδήποτε
δὲ μᾶς δίνουν οὔτε τὴν ἑκτασὴ οὔτε τὴ γεωγραφικὴ προέλευση καὶ τὸ εἶδος
τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν².

Ὁ ἴδιος ὁ Σταμνόπουλος ἀναφέρει στὸ βιβλίο του τὸ σύνθετο Τζαρ-
μποκωσταντάκος ἀπὸ ἓνα τραγούδι τῆς Λάστας τοῦ Μωριᾶ³, καθὼς καὶ τὸ
σύνθετο Γριβόγιαννης⁴ ποὺ ἄκουσε τὸ 1911 ἢ 1912 στὴ Μεθώνη, χωρὶς νὰ
ἀναφέρει ἂν εἶναι συνηθισμένο τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης στὶς περιοχὲς
αὐτές. Μιὰ συστηματικὴ συλλογὴ οἰκογενειακῶν ονομάτων ἀπὸ τὶς περιο-
χὲς αὐτὲς θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ ἐντοπίσουμε καὶ ἐδῶ τὴν ἑκτασὴ καὶ τὸ εἶδος
τῆς σύνθεσης ἀλλὰ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ μέχρι τώρα γνωστὴ βιβλιογρα-
φία, κατὰ ἀνάλογο δὲν ἔχει γίνῃ.

Ἀντίθετα, ἔχουμε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ φαινόμενο στὴν
περιοχὴ τῆς Αἰτωλίας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἑκθεσὴ τοῦ γλωσσικοῦ δια-
γωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1923⁵. Ἐκεῖ, ὁ εἰσηγητὴς Α. Παπαδόπουλος ἀναφέρει
τὸ φαινόμενο ποὺ τὸ χαρακτηρίζει περίεργο καὶ παραθέτει μερικὰ παρα-
δείγματα ἀπὸ τὸ ὕλικό τοῦ συλλογέα, ὅπως Βασιουδημητράκ'ς, Παπαδου-
γιαννουγληγόρ'ς, Γυφτουκίτσους κ.λ.⁶. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐκεῖ τὸ φαινό-

1. Βλ. Σταμνόπουλου, δ.π., σ. 310-311.

2. Σὲ διάφορες ἱστορικὲς μελέτες γιὰ τὴν Κρήτη, ὅπου οἱ ἐρευνητὲς παραθέτουν
καὶ καταλόγους μὲ Κρητικὰ ἐπώνυμα, ἄλλοτε συναντοῦμε σποραδικὰ καὶ μερικὰ σύνθετα
ἐπώνυμα ποὺ ὁπωσδήποτε δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν ἑκτασὴ τοῦ φαινομένου,
καὶ ἄλλοτε στοὺς καταλόγους αὐτοὺς δὲ συναντοῦμε οὔτε ἓνα σύνθετο οἰκογενειακόν. Τέ-
τοιες ἐργασίαι εἶναι π.χ. τοῦ Γ. Π. Π. ο. υ. μ. ἰ. δ. η., Κατάλογος στρατευσίων Χανίων καὶ Ἀπο-
κορώνου (1536), «Κρητικὰ Χρονικά» ΚΕ' (Ἡράκλειο 1973) 291-351, Χρ. Τσικριτζή-
Κατσανάκη, Συμβολὴ στὴ μελέτῃ τῶν τοπωνυμίων τῆς Κρήτης, «Ἀμάλθειαν»,
ΣΤ', τεύχ. 22-23 (Ἰανουάριος-Ἰούνιος 1975) 29-67, Ι. Θωμόπουλου, Τὰ Κρητικὰ
οἰκογενειακὰ ὀνόματα, «Ἀμάλθειαν» Δ', τεύχ. 16-17 (Ἡράκλειο 1973) 240 κ.ε., Κ.
Μέρτζιου, Ὀνομαστικὸς κατάλογος τῶν ἐν Σούδα Κρητῶν, 1713, «Κρητικὰ Χρονικά»
Γ' (Ἡράκλειο 1956) 20-26, τοῦ Ἰδίου, Δύο κατάλογοι τῶν ἐν Κερκύρα καὶ Ζακύνθῳ
Κρητῶν προσφύγων κατὰ τὰ ἔτη 1682 καὶ 1683, «Κρητικὰ Χρονικά» Ε' (1951) 7-31, Β.
Σφυρόρα, Κρητικὰ ἐπώνυμα εἰς τὰς Κυκλάδας, «Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνoῦς Κρη-
τολογικοῦ Συνεδρίου» Δ' (Ἀθῆναι 1969) 457-466, καὶ ἄλλες.

3. Βλ. Σταμνόπουλου, δ.π., σ. 311.

4. Σταμνόπουλου, δ.π., σ. 9.

5. Βλ. Α. Α. Παπαδοπούλου, Ἐκθεσίς διαγωνισμοῦ Γλωσσικῆς Ἑταιρείας
τοῦ 1923 καὶ 1925, «Ἀθηνᾶ» ΑΖ' (Ἀθῆναι 1926) 224. Βλ. ἐπίσης τοῦ Ἰδίου, Γραμμα-
τικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 110.

6. Βλ. Παπαδοπούλου, Ἐκθεσίς διαγωνισμοῦ τοῦ 1923 καὶ 1925, σ. 224, καὶ

μενο γενικά τῆς σύνθεσης τῶν ὀνομάτων ἔχει μεγάλη ἔκταση, ἐπεὶδὴ ἐπεκτείνεται καὶ στὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν ποὺ ἔχουν τὸ πατρωνυμικὸ ἢ τὸ ἀνθρωπωνυμικὸ στὸ α' συνθετικὸ καὶ τὸ βαπτιστικὸ τους στὸ β', ὅπως Χασκουιφτυχία, Κουστουθανάσινα κ.λ., καὶ ἐπίσης σὲ σύνθετα ὀνόματα ποὺ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ τὶς λέξεις παιδί, νύφη ἢ κορίτσι, ὅπως Λαβ'δόπιδου, Θυμνιόνουφ', Παῖδουκόρ'τσου κ.λ.¹. Ἔχουμε δηλ. καὶ ἐδῶ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς φαινόμενο ποὺ συναντοῦμε στὴ Ρητίνη καὶ τὸ Ἐλατοχώρι, μὲ ἔκταση ὅμως μεγαλύτερη ποὺ εἶναι ἱκανὴ νὰ προσδιορίζει καὶ ἄλλους βαθμοὺς συγγένειας, ὅπως τὴ νύφη, τὸ κορίτσι καὶ τὸ παιδί. Βέβαια, παρόλο ποὺ οἱ πληροφορίες ποὺ δίνει ἐδῶ ὁ συλλογέας εἶναι πιὸ συγκεκριμένες, ἐντούτοις ὑπάρχει πάλι μιὰ ἀσάφεια σχετικὰ μὲ τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸ τῶν τόπων ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο. Εἶναι δύσκολο δηλ. νὰ ξέρουμε ἂν τὸ φαινόμενο ἐκτείνεται σ' ὅλη τὴν Αἰτωλία ἢ σ' ὀρισμένα μόνο χωριά τῆς περιοχῆς.

Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ στὴ Βερεστιά Τριφυλλίας, ὅπως φαίνεται πάλι ἀπὸ συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ποὺ ὑποβλήθηκε στὴ Γλωσσικὴ Ἑταιρεία Ἀθηνῶν. Ὁ συλλογέας ἀναφέρει ἐπίσης τὸ φαινόμενο καὶ παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως Πλαστηρόκωστας, Καλκαντόγιαννης, Κατσακογιάννης, Πατρινογιάννης, Στασινογιάννης, Καποβγενύσης καὶ Ἀγγελοτάσος².

Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης εἶναι μιὰ πληροφορία ποὺ μνημονεύει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα γενικά, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μιὰ παραπομπή τοῦ Ἱ. Βλαχογιάννη στὴν ἔκδοση τῶν Ἀρχεῖων Μακρυγιάννη³. Ἐκεῖ ὁ ἐκδότης λέει ὅτι ἡ σύνθεση αὐτὴ εἶναι συνηθισμένη στὴ Στερεὰ καὶ παραθέτει τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ Τρακοκομνᾶς ἀντὶ Κομνᾶς Τράκας, Καλτσοδημὸς ἀντὶ Δήμος Καλτσᾶς, Μακρυγιάννης κ.λ. Ὁ Βλαχογιάννης προσθέτει ἀκόμα ὅτι, ὅταν τὸ ἐπώνυμο εἶναι σύνθετο, τότε ἐκπίπτει τὸ β' συνθετικὸ του γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ νέα σύνθεση, ὅπως Κατσιοκστάθης,

τοῦ Ἰδίου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων, σ. 110, ὅπου ὁ εἰσηγητὴς Α. Παπαδόπουλος διευκρινίζει τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης στὸ κάθε σύνθετο οἰκογενειακὸ, ὅπως Βασιουδημ'τρὰκ'ς, ὁ Δημητράκης τοῦ Βάσιου, Γυφτουκίτσους, ὁ Κίτσος τοῦ Γύφτου, Χασκουιφτυχία, ἡ Εὐτυχία τοῦ Χάσκου κ.λ.

1. Βλ. Παπαδοπούλου, Ἐκθεσις διαγωνισμοῦ τοῦ 1923 καὶ 1925, σ. 224, καὶ τοῦ Ἰδίου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων, σ. 110.

2. Βλ. Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1961, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» τ. 9 (Ἀθῆναι 1963) 144-145, ὅπου ἐπίσης ὁ εἰσηγητὴς Στ. Μάνεσης διευκρινίζει καὶ ἐδῶ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν, ὅπως Καλκαντόγιαννης, Γιάννης Καλκαντῆς = δειλός, Κατσακογιάννης, Γιάννης Κατσάκος, Ἀγγελοτάσος, ὁ Τάσος τοῦ Ἀγγέλου κ.λ.

3. Ἱ. Βλαχογιάννη, Ἀρχεῖον τοῦ Στρατηγοῦ Ἰωάννου Μακρυγιάννη, τ. Β', Ἀθῆναι 1907, σ. 65, σημ. 3.

ὁ Στάθης τοῦ Κατσκογιάννη, ἀντὶ γιὰ τὸ σωστὸ Κατσκογιαννοστάθης¹. Βέβαια κι ἐδῶ δὲν ἔχουμε μιὰ καθαρὴ εἰκόνα τῆς πραγματικῆς γεωγραφικῆς ἔκτασης καὶ τῆς μορφῆς τῶν συνθέτων, ἐπειδὴ λείπουν οἱ συστηματικὲς συλλογὲς οἰκογενειακῶν ὀνομάτων τῆς περιοχῆς, ὅπως συμβαίνει περίπου καὶ μὲ τὶς ἄλλες περιοχὲς ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο².

Ἄλλη περιοχὴ στὴν ὁποία παρατηρεῖται ἓνα παραπλήσιο φαινόμενο σύνθεσης εἶναι τὰ Λαγκάδια Γορτυνίας, σύμφωνα μὲ πληροφορία συλλογῆς τῆς περιοχῆς³. Ἐκεῖ ἔχουμε σύνθετα ποὺ ἔχουν στὸ ἀ' συνθετικὸ τὸ πατρωνυμικὸ καὶ στὸ β' τὴ λέξη γαμπρός, ὅπως Διονυσόγαμπρος, Φωτόγαμπρος κ.λ., γιὰ νὰ δείξουν ἴσως τὶς περιπτώσεις τῶν ἀνδρῶν ποὺ μῆπκαν σὺν γαμπροὶ στὸ σπῖτι τοῦ πεθεροῦ τους⁴.

Μιὰ ἄλλη πληροφορία ἀπὸ τὰ χωριὰ τῶν Τζουμέρκων τῆς Ἡπείρου γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου ἐκεῖ δὲν εἶναι σίγουρη, ἐπειδὴ ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὸ φαινόμενο γενικὰ καὶ παραθέτει λίγα σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν καὶ στὰ δυὸ συνθετικὰ τοὺς βαφτιστικὰ ὀνόματα, χωρὶς ὅμως νὰ καθορίζει ποιοὶ ἀπὸ τὰ δυὸ ἔχει θέσι βαφτιστικοῦ καὶ ποιοὶ πατρωνυμικοῦ. Ἔτσι π.χ. στὸ σύνθετο Χριστογιώργος δὲν ξέρουμε ἂν εἶναι ὁ Χρῖστος τοῦ Γιώργου ἢ ὁ Γιώργος τοῦ Χρῖστου⁵. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ νὰ δεχόμαστε μὲ ἐπιφύλαξη τὴν πληροφορία καὶ νὰ μὴ μπορούμε νὰ καταλήξουμε σὲ συμπεράσματα γιὰ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης στὴν περιοχὴ αὐτὴ.

Αὐτὲς εἶναι οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὶς περιοχὲς ποῦ, σύμφωνα μὲ τὰ μέχρι τώρα δεδομένα, ἀποτελοῦν τὶς γλωσσικὲς νησίδες γιὰ τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ομάδας, γι' αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' συνθετικὸ, καὶ νομίζουμε πὼς ἦταν χρήσιμη ἡ παράθεσή τους γιὰ νὰ μπορούμε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ ἔχουμε μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα τῶν γεωγραφικῶν περιοχῶν στὶς ὁποῖες παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο, μαζί μὲ τὸ εἶδος τῶν συνθέτων. Ἀπὸ τὴν παράθεση αὐτὴ βλέπουμε ὅτι τὸ φαινόμενο τῶν συνθέτων τῆς πρώτης ομάδας εἶναι ἀρκετὰ ἐκτεταμένο καὶ καλύπτει ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ἀπὸ τὴν Κρήτη μέχρι τὴν Μακεδονία (καὶ πιθανὸν καὶ τὴν Ἡπει-

1. Βλ. Β λ α χ ο γ ι ἄ ν ν η, ὁ.π., σ. 65, σημ. 3.

2. Μερικὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι συναντοῦμε στὴ μελέτῃ τοῦ Κ. Σ. Κ ὢ ν σ τ α, Ἱστορικὰ ἔγγραφα Μεσολογγιτῶν τῆς «Ἐξόδου» 1826-1833, «Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν» 1 (1968) 101-208, ἀλλὰ δὲ μπορούμε ἀπ' αὐτὰ νὰ καταλήξουμε σὲ συμπεράσματα γιὰ τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου στὸ Μεσολόγγι.

3. Βλ. Ἐκθεσίς γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1960, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 9 (Ἀθῆναι 1963) 123-124.

4. Ὁ.π., σ. 123-124.

5. Βλ. Ἀ λ. Λ α ζ ἄ ν η, Λαογραφικά Κατσανοχωρίων Ἡπείρου. Ἐπώνυμα καὶ παρωνύμια ἢ παρτσούκλια ἢ παραγκώμια Κατσανοχωρίων, «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τεύχος Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 1981, σ. 819.

ρο), κι ἴσως ἀκόμα κι ἄλλες περιοχὲς ποὺ δὲν μᾶς εἶναι γνωστές, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀκόμα ἐρευνηθεῖ.

Γιὰ τὰ σύνθετα τῆς δευτέρας ὁμάδας, γι' αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ α' συνθετικὸ τους, οἱ πληροφορίες μας εἶναι, σχετικὰ μὲ τὶς διαφορὲς περιοχὲς, δυστυχῶς πολὺ λίγες. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ὀφείλεται βέβαια καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι συγκριτικὰ μὲ τὰ προηγούμενα πρὸ λίγα, ἀλλὰ ἴσως καὶ στὸ ὅτι δὲν ἔχουν ἐρευνηθεῖ ἀκόμα ἀρκετὰ τὰ ἰδιώματα, ὥστε νὰ ξέρουμε τὴν πραγματικὴ ἔκταση τοῦ φαινομένου. Ἐτσι, μὲ βάση τὶς λιγοστὲς μας πληροφορίες, παραθέτουμε πάλι τὶς περιοχὲς στὶς ὁποῖες ἐπισημαίνεται, λιγότερο ἢ περισσότερο, τὸ φαινόμενο τῶν σύνθετων τῆς ὁμάδας αὐτῆς.

Μιά μικρὴ καὶ ἀκαθόριστη ἔνδειξη ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἀπόδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου ἔχουμε στὸ βιβλίον τοῦ Σταμνόπουλου. Ὁ συγγραφέας ἀναφέρει ὅτι τὸ 1907 ἄκουσε στὰ Λεβέτσοβα Λακωνίας τὸ σύνθετο οἰκογενειακὸ Μητσοκουμπούρας, ἀλλὰ δὲ διευκρινίζει ἂν τὸ φαινόμενο εἶχε ἐκεῖ κάποια ἔκταση μεγάλῃ ἢ μικρῇ καὶ ἐπομένως δὲ μπορούμε νὰ στηριχτοῦμε στὴν πληροφορία αὐτὴ γιὰ νὰ βγάλουμε συμπεράσματα γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὴν περιοχὴ¹.

Ὁ ἴδιος ὁ Σταμνόπουλος, ἐτυμολογώντας τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τῆς κοινῆς Χαλκοκονδύλης², Χρυσοσπάθης³, Βενιζέλου⁴ κ.λ., πιστεύει ὅτι εἶναι σύνθετα τῆς δευτέρας ὁμάδας, δηλ. Μιχάλης (Χάλκος) Κονδύλης, Χρύσος Σπάθης, Μπενῆς Ζέλης κ.λ., ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει τὴν ἀρχικὴ γεωγραφικὴ τους προέλευση. Γιὰ τὰ σύνθετα ὅμως Ραζηγκότσικας, Χριστοβασίλης, Κωσταλούντρας, Παλιγγίνης κ.λ., ποὺ τὰ ἐντάσσει κι αὐτὰ στὴ δευτέρῃ ὁμάδα, ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι πρέπει νὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ Σουλίου, ἐπειδὴ τὰ παραθέτει μαζί μὲ τὸ ὄνομα Μάρκο Μπότσαρης ποὺ ἀποτελεῖ ἐνδιάμεσο σταθμὸ ἀνάμεσα στὴν παράθεση καὶ στὴ σύνθεσή⁵.

Ὁ Σταμνόπουλος ἐπίσης ἀναφέρει, ὅπως εἶδαμε πρὶν ἀπάνω, μερικὰ παρόμοια σύνθετα ἀπὸ τὴν Κρήτη ποὺ βρίσκονται στὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη, ὅπως Μπενοδασκαλόπαπας, Σηφοδασκαλάκης κ.λ., χωρὶς ὅμως νὰ δίνει περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου καὶ γιὰ συγκεκριμένη περιοχὴ τῆς Κρήτης⁶.

1. Βλ. Σταμνόπουλου, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, σ. 9.

2. Ὁ.π., σ. 21.

3. Ὁ.π., σ. 65.

4. Ὁ.π., σ. 23.

5. Ὁ.π., σ. 311.

6. Ὁ.π., σ. 310-311.

Πιό συγκεκριμένη είναι η πληροφορία για την ύπαρξη του φαινομένου στην ἐπαρχία Γορτυνίας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἐκθεση γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1959¹. Ὁ συλλογέας λέει ὅτι τὸ φαινόμενο ἐκεῖ ἔχει καθολικὸ χαρακτήρα, ὅταν πρόκειται γιὰ ἀνύπαντρο γιό. Ἔτσι ὁ Πέτρος, ὁ γιὸς τοῦ Θανάση, εἶναι Πετροθανάσης μέχρι νὰ παντρευτεῖ, ἐνῶ μετὰ τὸ γάμο του γίνεται Πέτρος Θανασόπουλος². Μᾶς πληροφορεῖ ἀκόμη ὁ συλλογέας ὅτι μερικὲς φορές ὁ παντρεμένος μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γυναίκας του, ἴσως γιὰ νὰ ξεχωρίσει ἀπὸ ἄλλους συνώνυμους, ὅπως Μαρθοπέτρος, Ὁλόγγιαννης κ.λ., ἀλλὰ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ τὸ βαπτιστικὸ τοῦ ἄντρα μπαίνει στὸ β' συνθετικόν³.

Ἡ ἐπαρχία Γορτυνίας εἶναι ἡ μόνη περιοχὴ στὴν ὁποία ξέρομε μὲ βεβαιότητα ὅτι ὑπάρχει τὸ φαινόμενο ποὺ ἔχει καθολικὴ ἰσχὺ καὶ λειτουργικότητα στοὺς ἀνύπαντρος ἄντρες. Ἡ διαφορὰ μὲ τὰ χωριά τῆς Ρητίνης καὶ τοῦ Ἐλατοχωρίου εἶναι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διαφορετικὴ ὁμάδα, ὁ χρόνος δημιουργίας τῆς σύνθεσης στοὺς ἄντρες. Ἐνῶ δηλ. στὴ Ρητίνῃ καὶ τὸ Ἐλατοχώρι ἡ σύνθεση ἀρχίζει νὰ λειτουργεῖ μετὰ ἀπὸ μιὰ ὀρισμένη ἡλικία καὶ ὅποσδήποτε μετὰ τὸ γάμο τοῦ ἄντρα, στὴ Γορτυνία ἀντίθετα ἡ σύνθεση λειτουργεῖ ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια μέχρι τὸ γάμο του. Δυστυχῶς οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὰ σύνθετα τῆς δεύτερης ὁμάδας εἶναι, ὅπως εἴπαμε, λιγοστὲς καὶ δὲ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἔχουμε μιὰ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα γιὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ φαινομένου, τίς συνθῆκες μὲ τίς ὁποῖες δημιουργοῦνται τὰ σύνθετα αὐτὰ κ.λ. Πάντως, ἡ γενικὴ παρατήρησις ἀπὸ τὰ μέχρι τώρα δεδομένα εἶναι ὅτι ἡ πρώτη ὁμάδα σύνθεσης, συγκριτικὰ μὲ τὴ δεύτερη, ἔχει μεγαλύτερη γεωγραφικὴ ἔκτασιν στὰ ιδιώματα καὶ μεγαλύτερη ποικιλία στὰ πρῶτα συνθετικά της, στὰ οἰκογενειακὰ δηλ. ὀνόματα⁴.

Παράλληλα ὅμως μὲ τὴν εξέτασιν τῶν συνθέτων κατὰ γεωγραφικὰς περιοχὰς καὶ εἶδος σύνθεσης εἶναι, νομίζω, ἀπαραίτητη καὶ κάποια διαχρονικὴ εξέτασις τοῦ φαινομένου κατὰ ὁμάδες, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ παρακολουθήσουμε καλῶτερα τὴν ὑπαρξὴ του καὶ νὰ τὴν ταυτίσουμε μὲ τὴν ἀνάλογη χρονικὴ περίοδο. Ἔτσι, γιὰ τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ὁμάδας, καὶ συγκεκριμένα γιὰ κείνα ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ ἐπίθετο ἢ παρατσούκλι, διαπιστώνουμε ὅτι οἱ ρίζες τοὺς φτάνουν μέχρι τοὺς τελευταίους αἰῶνες

1. Βλ. "Εκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1959, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 9 (Ἀθῆναι 1963) 78.

2. Ὁ.π., σ. 78.

3. Ὁ.π., σ. 78. Βλ. ἐπίσης Κ α κ ρ ι δ ῆ, ὁ.π.

4. Βλ. Σ τ α μ ν ὀ π ο υ λ ο υ, Βόλτες ὀνοματολογικὰς, σ. 302-309, ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει πολλὰ ὕλικα μὲ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τοὺς προθήματα, οὐσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα.

τοῦ Βυζαντινοῦ¹, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ δίτομο ἔργο τοῦ Moritz². Σ' αὐτὸ ἔχουμε μιὰ σειρά ἀπὸ παρόμοια σύνθετα τῶν Βυζαντινῶν, ὅπως Κοντοστέφανος³, Μωρογεώργιος⁴, Μωροθωμᾶς⁵, Μωρόπαυλος⁶, Πυρρογεώργιος⁷, Στραβο- βασίλειος⁸, Σκυλοϊωάννης⁹, Βοϊωάννης¹⁰, Κοκκοβασίλειος¹¹, κ.λ., πὺν μᾶς θυμίζουν τὰ ἀνάλογα δικά μας. Ὅπως φαίνεται, εἶναι τὸ μόνο εἶδος ἀπὸ τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ομάδας πὺν φτάνει μέχρι τὰ βυζαντινὰ χρόνια. Αὐτὸ ἴσως ὀφείλεται καὶ στὴν ὑπερβολικὴ ἱκανότητα τῶν Βυζαντινῶν νὰ δημιουργοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν παρατσούκλια γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν ὀρισμένες ιδιότητες τῶν ἀνθρώπων¹². Ἰσως ἡ ἀγάπη αὐτὴ καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ προσδιορίζουν τοὺς ἀνθρώπους δημιούργησε πὺν εὐκολία τὴ σύνθεση σ' αὐτὸ τὸ εἶδος. Ὅπως δηλ. σχηματίζαν μὲ μεγάλη εὐκολία παρατσούκλια σύνθετα μὲ β' συνθετικὸ ὁποιοδήποτε οὐσιαστικὸ ἀντὶ γιὰ βαπτιστικὸ¹³, μὲ τὴν ἴδια εὐκολία μποροῦσαν νὰ σχηματίσουν καὶ τὰ ἄλλα τοῦ τύπου Κοντοστέφανος, Μωρογεώργιος κ.λ. Τὰ ὑπόλοιπα σύνθετα τῆς πρώτης ομάδας, ὅσα δηλ. ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τοὺς βαπτιστικὸ, ἐπαγγελματικὸ ἢ πατριδωνυμικὸ, δὲν τὰ συναντοῦμε στοὺς Βυζαντινοὺς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ κείμενα, ἐνῶ ἔχουμε τὰ ἀντίστοιχα ἀπλά, ὅπως Ἀκροπολίτης, Βλαχερνίτης, Καπαδό-

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 107, σημ. 180, καὶ στὸ ἴδιο σ. 81-82.

2. Βλ. Heinrich Moritz, Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten, τ. I «Programm d. K. Humanistischen Gymnasius in Landschut» I, Teil 1896-97, Landschut, καὶ τ. II, Teil 1897-98, Landschut. Βλ. ἐπίσης Γ. Ν. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά, τ. Β', Ἀθήναι 1907, σ. 522-531, ὅπου ὁ συγγραφέας, σὲ βιβλιοκρισίᾳ τοῦ ἔργου τοῦ Moritz, ἀναφέρει ἐπίσης τὰ σύνθετα αὐτά. Ἀκόμη βλ. Β. Psaltes, Crammatik der byzantinischen Chroniken, Göttingen 1913, ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως Κοντοστέφανος (σ. 344), Μαυροθεόδωρος, Ἀτξηποθεόδωρος, Μαυροκόστας, Μεγαδημήτριος, Μωρολέων, Μωρόπαυλος κτλ. (645), Στραβορῶμανος (σ. 346) κ.λ.

3. Βλ. Moritz, ὁ.π., I, σ. 13, 24, 53.

4. Ὅ.π., I, σ. 15, 26, 53.

5. Ὅ.π., I, σ. 15, 53.

6. Ὅ.π., I, σ. 15, II σ. 62.

7. Ὅ.π., I, σ. 16, 53.

8. Ὅ.π., I, σ. 16, 53.

9. Ὅ.π., I, σ. 28, 54.

10. Ὅ.π., I, σ. 54.

11. Ὅ.π., I, σ. 54.

12. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 81-82.

13. Βλ. Τριανταφυλλίδη, ὁ.π., σ. 81, ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει ἀρκετὰ σύνθετα παρατσούκλια ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Moritz, ὅπως Στραβομήτης, Ρινόμητης, Μαυρομήτης, Πλατυπόδης κ.λ.

κης, Πισίδης, Ἀμπελάς, Καββαδάς, Σαγμαράς, Γαβριηλόπουλος, Συρόπουλος, Ἀγγελίτζης κ.λ.¹.

Φαίνεται λοιπόν ότι τὰ ἄλλα σύνθετα πού συναντοῦμε σήμερα στὴν κοινὴ, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τους ἐπίθετο ἢ παρατσούκλι, εἶναι νεότερα, ἀλλὰ δὲ μπορούμε νὰ καθορίσουμε μὲ ἀκρίβεια τὴ χρονικὴ περίοδο τῆς δημιουργίας τους, ἀφοῦ δὲν ἔχουμε συλλογὲς ὀνομάτων ἀπὸ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου καὶ τοὺς πρώτους τῆς Τουρκοκρατίας.

Γιὰ τὴν προέλευση τῶν συνθέτων τῆς δεύτερης ὁμάδας ἔχουμε δυὸ διαφορετικὲς ἀπόψεις ἐρευνητῶν. Ἡ πρώτη χρονολογικὰ εἶναι τοῦ Σ. Κυριακίδη πού πιστεύει ὅτι ἡ σύνθεση αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ παλιὰ συνήθεια τῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἑλλάδας νὰ συνθέτουν τὸ βαπτιστικὸ μὲ τὸ ἐπώνυμο, ὅπως Κολιαλέξης Σκαλτσοδήμος, Τρακοκομνάς κ.λ. καὶ συνήθεια ἐπίσης τῶν Παρασουλιωτῶν νὰ συνθέτουν τὸ βαπτιστικὸ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα, ὅπως Κωσταλάμπρος κ.λ.².

Ἡ δευτέρα ἄποψη εἶναι τοῦ Ἀ. Χατζῆ πού, ἐτυμολογώντας τὸ παλιὸ ἀθηναϊκὸ ὄνομα Μπενιζέλος, ἀναφέρει ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης τοῦ βαπτιστικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ καὶ ὁ σχηματισμὸς νέου ἐπιθέτου εἶναι φαινόμενο πού τὸ συναντοῦμε πρὶν ἀπὸ μιὰ χιλιετηρίδα περίπου³. Συγκεκριμένα ἀναφέρει τὸ γεγονός ὅτι τὸ 1108 ὑπογράφει συνθήκη ἀπὸ μέρους τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξίου Κομνηνοῦ μὲ τὸ δούκα τῆς Ἀντιοχείας Βοημοῦνδο ὁ Πέτρος Ἀλίφας, Φράγκος, καὶ ὅτι τὸν ἐπόμενο αἰῶνα ἐμφανίζονται στὸ Βυζάντιο οἱ ἀπόγονοί του, οἱ γνωστοὶ Πετραλίφαι. Στὴ συνέχεια ἀναφέρει τὸ σύνθετο οἰκογενειακὸ Πετροκόκκινος ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα καὶ τὸ γνωστὸ ἐπίσης Πετροπούας. Ἀναφέρει ἐπίσης τὰ σύγχρονα Σπυρομίλιος, Πετρολέκας, Πετρομανιάτης, Νικοκάβουρας, Μπενηψάλτης κ.λ.⁴. Βλέπουμε δηλ. μιὰ ἀδιάκοπη συνέχεια τοῦ φαινομένου ἀπὸ τὸν 10ο τουλάχιστο αἰῶνα μέχρι τὶς μέρες μας.

Βέβαια ὑπάρχει καὶ ἡ γνώμη τοῦ Κυριακίδη γιὰ ἀλβανικὴ ἐπίδραση, ἀλλὰ νομίζουμε ὅτι ἡ ἄποψη αὐτὴ εἶναι ὡς ἓνα σημεῖο μόνο σωστή. Οἱ Σουλῶτες δηλ. καὶ οἱ Παρασουλῶτες, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἀλβανόφωνοι τῆς

1. Βλ. σχετικὰ στὸ *Τριανταφυλλίδη*, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 24 § 53, σ. 37 § 69, σ. 40, 47, σ. 52 § 82, σ. 57, 81, σ. 100 § 169-170.

2. Βλ. *Κυριακίδη*, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν ὀνομάτων σ. 347, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει τὸ φαινόμενο σὲ συνήθεια ἀλβανικὴ καὶ παραθέτει τὰ σύνθετα ἐπώνυμα Σπυρομίλιος, Κολιαλέξης, Κατσικοστάθης κ.λ., καὶ ἀπὸ τοὺς Παρασουλῶτες τὸ σύνθετο Κωσταλάμπρος.

3. Βλ. Ἀντ. Χατζῆ, Ἀθηναϊκὰ ὀνόματα, «Νέος Ἑλληνομνήμων» 19 (1925) 328.

4. Βλ. Χατζῆ, ὅ.π., σ. 328-329.

Ἀττικής, Ὑδρας, Σπετσῶν κ.λ., συνήθιζαν ἀπλῶς νὰ παραθέτουν, μετὰ τὸ βαπτιστικόν τους, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους, χωρὶς ὅμως νὰ συνθέτουν τὰ δυὸ ὀνόματα¹. Παράδειγμα τὰ σουλιώτικα ὀνόματα Βέικος Ζάρμπας, Λάμπρο Βέικος (ὁ γιὸς τοῦ Βέικου), Κώστα Λάμπρος (ὁ γιὸς τοῦ Λάμπρου) κ.λ.². Ἡ συνήθεια αὕτη ὑπάρχει ἀκόμα καὶ σήμερα σὲ μερικὰ χωριά τῶν Κατσανοχωρίων τῆς Ἡπείρου ὅπωςδὴποτε ἀπὸ ἐπίδραση ἀλβανοφώνων πληθυσμῶν³.

Τὸ ἴδιο περίπου παρατηρεῖται καὶ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀλβανοφώνων τῆς Ἀττικῆς ποὺ συνήθιζαν νὰ χρησιμοποιοῦν διπλὰ ἐπώνυμα, ὅπως Dre-Kolja (Ἀνδρέας Κόλιας), Kitso-Tasis (Κίτσος Τάσης), Spiro-Milio (Σπυρομίλιος) κ.λ.⁴. Ἦταν ἐπομένως εὐκόλο γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴν παράθεση αὕτη τῶν δυὸ ὀνομάτων νὰ προχωρήσουν στὴ σύνθεση, ἐφόσον τὸ φαινόμενο προϋπῆρχε καὶ ἦταν οἰκεῖο στὴ γλῶσσα τους. Σ' αὐτὸ ἴσως βοήθησε καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἀλβανοφώνων δὲν εἶχαν καταληκτικὸς, πράγμα ποὺ ἐπέτρεπε νὰ γίνει πιὸ εὐκόλο ἡ σύνθεση. Βέβαια δὲν ἔγιναν ὅλα τὰ οἰκογενειακὰ τῶν ἀλβανοφώνων σύνθετα, ἀλλὰ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ προσαρμόστηκαν φωνητικὰ καὶ μορφολογικὰ στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ἢ ἐξακολούθησαν νὰ ἐκφέρονται μὲ παράθεση τοῦ βαφιστικοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατέρα τους.

Μετὰ τὴν παράθεση τοῦ ὕλικου, τὴν ταξινόμηση τῶν συνθέτων, τὴ χρονικὴ ἀναδρομὴ κ.λ., εἶναι φυσικὸ νὰ γεννιοῦνται ὀρισμένα προβλήματα καὶ δικαιολογημένες ἀπορίες μὲ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὰ χωριά Ρητίνης καὶ Ἐλατοχόρι. Ἐνα τέτοιο πρόβλημα π.χ. εἶναι ὁ χρόνος τῆς ἐμφάνισης τοῦ φαινομένου στὰ παραπάνω χωριά. Ἀπὸ πότε ἄρχισε ἡ λειτουργία του; Ἐφόσον δὲν ἔχουμε γραπτὲς μαρτυρίες, κώδικες ἐκκλησιαστικῶν κ.λ., δὲν εἶναι δυνατό νὰ καθορίσουμε τὸ χρόνο τῆς ἐμφάνισης τοῦ φαινομένου. Ἄλλο ἐρώτημα εἶναι ἡ αἰτία τῆς δημιουργίας τοῦ φαινομένου στὰ ἴδια χωριά. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ συνθέσουν τὸ

1. Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς Ἐπανάστασεως τῶν Ἑλλήνων, 1821-1833. Εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις ὑπὸ Γιάννη Βλαχογιάννη, τ. Α', Ἀθῆναι 1939, σ. 26, σημ. 7. Βλ. ἐπίσης Π. Α. Φουρῖκη, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικόν τῆς Ἀττικῆς, «Ἀθηνᾶ» ΜΑ' (Ἀθῆναι 1929) 173 σημ. 1. Βλαχογιάννη, Ἀρχεῖον τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, τ. Β', σ. 65, σημ. 3.

2. Βλ. Κασομούλη, ὅ.π., τ. Α', σ. 26, σημ. 7, καὶ Βλαχογιάννη, ὅ.π., τ. Β', σ. 65, σημ. 3.

3. Βλ. Λαζάνη, Λαογραφικὰ Κατσανοχωρίων, σ. 819, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὴ συνήθεια νὰ προσφωνοῦνται πολλοὶ συγχωριανοὶ τοῦ ἀπὸ τὰ Κατσανοχώρια τῆς Ἡπείρου μὲ τὸ βαφτιστικόν τους ὄνομα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους, ὅπως Χρῆστο Φώτη, Κώτσιο Γιάννη κ.λ.

4. Βλ. Φουρῖκη, ὅ.π., σ. 173.

βαφτιστικό τους ὄνομα μὲ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους; Ἡ πιὸ ἀπλὴ καὶ πρόχειρη ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἀργότες καὶ καθυστερημένοι, χωρὶς κανένα ἄλλο διακριτικὸ γνῶρισμα ποὺ νὰ τοὺς κάνει νὰ ξεχωρίζουν μεταξύ τους, ὀνόμασαν τὸ γιὸ μὲ τὸν πιὸ εὐκόλο καὶ φυσικὸ τρόπο ποὺμποροῦσαν νὰ βροῦν, μὲ τὸ ὄνομα δηλ. τοῦ πατέρα. Ὅμως δικαιολογημένα στὴν ἄποψη αὐτὴ γεννιέται τὸ ἐρώτημα τῆς ἀποκλειστικότητος τοῦ φαινομένου στὰ δυὸ αὐτὰ χωριά. Γιατὶ δηλ. τὸ φαινόμενο παρουσιάζεται μόνο σ' αὐτὰ καὶ μάλιστα μὲ καθολικότητα καὶ ἰσχὺ νόμου, ἐνῶ θὰ ἦταν φυσικὸ νὰ ὑπάρχει καὶ σ' ἄλλα χωριά τῆς περιοχῆς ποὺ ἀπέχουν ἐλάχιστα ἀπ' αὐτά; Μήπως ἡ παρουσία τοῦ φαινομένου ὑποδηλώνει ἕναν ἀρχικὸ πυρῆνα κατοίκων ἀπὸ μιὰ ἄλλη περιοχὴ ὅπου λειτουργοῦσε ἐπίσης τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης; Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Πιερίας ἱστορικὲς μαρτυρίες γιὰ μετακινήσεις πληθυσμῶν καὶ ἡ πληροφορὴ παράδοση δὲν διασῶζει τέτοιες ἀναμνήσεις. Ὑπάρχει βέβαια καὶ ἡ ἐκδοχὴ τὸ φαινόμενο νὰ μὴ ὀφείλεται σ' ἐπίδραση ἀπὸ μιὰ ἄλλη περιοχὴ, ἀλλὰ ν' ἀποτελεῖ φαινόμενο τοῦ τόπου καὶ συνέχεια τῶν τελευταίων αἰῶνων τοῦ Βυζαντίου ποὺ θὰ συνεχίστηκε ὅπωςδὴποτε καὶ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Εἶναι μάλιστα πιθανὸ νὰ εἶχε μεγαλύτερη ἑκτασὴ στὴν περιοχὴ καὶ νὰ περιορίστηκε ἀργότερα στὰ δυὸ μόνο χωριά. Ἀφοῦ εἶναι βέβαιο ὅτι στὰ μακεδονικὰ ἰδιώματα διατηροῦνται μέχρι σήμερα πολλὰ ἀρχαῖκά στοιχεῖα, δὲνμποροῦμε ν' ἀποκλείσουμε τὸ ἐνδεχόμενο ν' ἀποτελεῖ καὶ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, ποὺ οἱ ρίζες του φτάνουν μέχρι τὸ Βυζάντιο, ἕνα ἀπ' αὐτά.

Ἴσως στὸ μέλλον ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα τῆς περιοχῆς, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ τὴ συστηματικὴ συλλογὴ τῶν ὀνομάτων, νὰ φέρει στὸ φῶς νέα στοιχεῖα ποὺ θὰ βοηθήσουν στὴ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΡΗΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΕΛΑΤΟΧΩΡΙΟΥ

α) Ἐπώνυμα Ρητίνης

Ἀντώνης	Βαῖνουμήτρους
Ἀνδουνουβασίλτζ	Βαῖνουνάτδους
Ἀνδουνουγούδης	Βαῖνουνικουλήs
Ἀνδουνουτάκ'ς	Βελετσιάνος
Βαῖνᾱs	Βιλ'τσανουβασίλτζ
Βαῖναριστῆs	Βιλ'τσανουγαννουλτζ
Βαῖνουγῶρς	Βιλ'τσανουγούδης

Βιλ'τσανουχρίστους

Βέλιος

Βιλουγάντης

Βιλουκώτθους

Βιλουνικουλάκ'ς

βαγάσας

βαγαδουμητθους

βαγαδουκώτθους

Γούτσιος

Γουτθανδώντης

Γουτθουγάντης

Γουτθουθόδουρους

Γουτθουκουστανδής

Γουτθουλάζους

Γουτθουνάτθους

Γουτθουνικουλής

Γουτθουτόλους

Γραμματικός

Γραμματ'κουγάντης

Γραμματ'κουξῶξους

Γραμματ'κουμητθους

Γουτζιλίκας

Γουτζιλ'κουγάντης

Γουτζιλ'κουγουνδής

Γουτζιλ'κουμητρους

Γουτζιλ'κουστέφους

Δάκος

Δακανδώντης

Δακουγάντης

Δακουμητρους

Δακουστέφους

Δαούλας

Δαουλουθανάις

Δαουλουκώτθους

Δαουλουμητρους

Δάσιος

Δαδουβασιλάκ'ς

Δαδουγουνδής

Δαδουθανάις

Δαδουθύμῃους

Δαδουκουλῶς

Δαδουμητρους

Δαδουνάτθους

Δῆμος

Δημουβασιλάκ'ς

Δημουγάντης

Δημουδημητράκ'ς

Δημουθανάις

Δημουκουλῶς

Δημουνάτθους

Δημουχαρίς

Δόβας

Δουβουβασιλτης

Δουβουζόξους

Δουβουμητρους

Δουβουστέφους

Ζάχος

Ζαχαπουστούλτης

Ζαχαριστιής

Ζαχουβασιλτης

Ζαχουγάντης

Ζαχουκουλῶς

Ζαχουκώτθους

Ζαχουλάζους

Ζαχουμητρους

Ζαχουμητθους

Ζαχουτάκ'ς

Θῶμος

Θουμουβασιλτης

Θουμουγάντης

Θουμουγῶρης

Θουμουμήτρους

Θουμουνάτδους

Καριώτης

Καρῖουτουῖάντς

Καρῖουτουμήτρους

Καρκάλης

Καρκαλανδώντς

Καρκαλουβασίλτς

Καρκαλουῖάντς

Καρκαλουνάτδους

Καρκαλουστέφους

Καρόζας

Καρ'ζουβασίλτς

Καρ'ζουῖάντς

Καρ'ζουῖώρς

Καρ'ζουθανάις

Καρ'ζουκόκας

Καρ'ζουκώτδους

Καρ'ζουλάκ'ς

Καρ'ζουμήτδους

Καρ'ζουχρίστους

Καρφής

Καρφουῖάντς

Καρφουῖώρς

Καρφουκουστανδής

Καρφουκώτδους

Καρφουμήτρους

Καρφουνάτδους

Καρφουνικουλάκ'ς

Κουκουλιάτας

Κουκουλάτουβασιλάκ'ς

Κουκουλάτουῖάντς

Κουκουλάτουῖώρς

Κουκουλάτουθανάις

Κουκουλάτουκώτδους

Κουκουλάτουλάζους

Κουκουλάτουνίκους

Κουκουλάτουστέφους

Κουκουλάτουτάκ'ς

Κουτλουβάσης

Κουτλουβασουῖάντς

Κουτλουβασουνάτδους

Κουτλουβασουνικουλάκ'ς

Κουτούσης

Κουτουδουγούδης

Κουτουδουνάτδους

Κουτουδουνίκους

Κράιος

Κραιῖβασίλτς

Κραῖῖάντς

Κραῖῖῖώρς

Κραῖῖδημήτρ'ς

Κραῖῖδιουνύις

Κραῖῖμητδους

Κραῖῖνικουλάκ'ς

Κωσταντός

Κουστανδουῖάντς

Κουστανδουλιουνίδας

Κουστανδουνάτδους

Κουστανδουν'κόλας

Λάιος

Λαῖῖάντς

Λαῖῖῖώρς

Λαῖῖμητδους

Λαῖῖνάτδους

Μακρής

Μακραλέξ'ς

Μακρουῖάντς

Μακρουῖῖώρς

Μακρουκουῖῖός

Μακρουμήτδους

Μακρουνίκους

Μερτζιάνης

Μιρτζανουγάντες

Μέρτζιος

Μιρτζουκώτσους

Μυλωνᾶς

Μυλουνουγάντες

Μυλουνουγῶρες

Πάσχος

Πασχουβασιλάκ'ς

Πασχουγάντες

Πασχουγῶρες

Πασχουκώτσους

Πάτσιος

Πατθουβασίλτες

Πατθουγάντες

Πατθουγουνδής

Πατθουξόλας

Πίπας

Πιπουβασίλτες

Πιπουγῶρες

Σιδέρης

Σιδιρουβασίλτες

Σιδιρουγάντες

Σιδιρουνάτσους

Σκράπας

Σκραπουγάντες

Σκραπουγῶρες

Σκραπουκώτσους

Σκραπουμῆτσους

Σκραπουνικουλάκ'ς

Τζιτζιλής

Τζιτζιλουβασίλτες

Τζιτζιλουγῶρες

Τζιτζιλουθόδους

Τζιτζιλουκουλῶς

Τζιτζιλουνάτσους

Τζιτζιλουπαναῖωτ'ς

Τζιτζιλουτάκ'ς

Τολίκας

Τουλ'κανδώντες

Τουλ'κουγάντες

Τουλ'κουγῶρες

Τουλ'κουγουνδής

Τουλ'κουμῆτρους

Τουλ'κουνάτσους

Τουλ'κουνικουλάκ'ς

Τσαρτσαρής

Τσαρτσαρουγάντες

Τσαρτσαρουγῶρες

Τσέτσιλας

Τσιτσιλουγῶρες

Τσιτσιλουγουνδής

Τσιτσιλουνάτσους

Τσιτσιλουνικουλάκ'ς

Τσιάρας

Τθάρουγάντες

Τθάρουκώστας

Τθάρουμῆτσους

Τσιγάρας

Τσιγαρουμῆτσους

Τσιγαρουνικουλάκ'ς

Τσιουπλής

Τθουπλουβασιλάκ'ς

Τθουπλουγάντες

Τθουπλουθανάις

Τθουπλουνικουλάκ'ς

Φώτης

Φουτουγῶρες

Φουτουκώτσους

Φουτουνάτσους

Φουτουχρίστους

Χασιακήs

Χασακουγῶρης

Χασακουκουστανδής

Χασακουτάκ'ς

Χρύσος

Χρυσουβασιλάκ'ς

Χρυσουγῶρης

Χρυσουνάτθους

β) Ἐπώνυμα Ἐλατοχωρίου

βλέτσιος

βλιτθανδῶντες

βλιτθουγῶντες

βλιτθουνάτθους

Γλάγας

Γλαρουβανγέλτες

Γλαρουβασίλτες

Γλαρουδημους

Γλαρουνάτθους

Γλαρουνίκους

Γουτζιούλης

Γουτζουλανδῶντες

Γουτζουλουβασίλτες

Γουτζουλουγῶρης

Γουτζουλουδημήτρ'ς

Γουτζουλουκουστανδής

Γουτζουλουχρίστους

Δῆμος

Δημουκουλῶς

Δημουσουτήρ'ς

Ζούντζουρας

Ζουντζουρουγῶντες

Ζουντζουρουμάρκους

Ζουντζουρουτάκ'ς

Κυπαρίσης

Κυπαρ'σουβασίλτες

Κυπαρ'σουνάτθους

Κώστας

Κουστουβασίλτες

Κουστουνάτθους

Μέλιος

Μιλουαπόστουλους

Μιλουβανγέλτες

Μιλουβασίλτες

Μιλουγῶρης

Μιλουσουτήρ'ς

Τζιόλας

Τξουλουβασίλτες

Τξουλουγῶντες

Τξουλουκουστανδής

Τξουλουνάτθους

Χασιώτης

Χασουτουγουδής

Χασουτουμητθους

Χασουτουνάτθους

Χασουτουνικουλήs

SUMMARY

Evanthia Papadopoulou, The Phenomenon of the Composition of the Family Names in two Villages of the Mountain Pieria.

The first part of this study refers to an interesting phenomenon that is registered in two mountainous villages of Pieria, Ritini and Elatohori. The topic of discussion is the composition of the type Ζαχουλάζους, Δημουκουλῶς etc., where the family name is the first part of the composition, while the first name is the second.

The conditions under which the composition takes place are studied as well as the exceptions that appear because of different reasons, such as psychological and social ones.

Afterwards the family names are being examined on the basis of the form and the meaning of their components, and the linguistic phenomena that one can notice in this composition are being indicated.

In the second part of the study an attempt is made to give the picture of the composition of family names in the common language and also in the dialects. The composition, as it appears to be after the examination of the compound family names, is of two types: a) the one that has the family name as a first component and the first name as a second, just as the phenomenon appears in the villages of Ritini and Elatohori, for example Μαυρογιῶργος, Μαστροδημήτρης etc. and b) the one that has the first name as a first component and the family one as a second one, for example: Σπυρομίλιος, Σηφοδασκαλάκης etc. The compound names of the first type are more than the compound names of the second one. A comparison is made between the names of the first type registered in different regions which several authors and collectors of linguistic material attest, and the names of Ritini and Elatohori, so that the differences and the similarities between them can be seen.

Finally a diachronic study of the phenomenon of the composition is made, throughout which is clear that both groups appear in the byzantine time, according to byzantine texts and informations of several scholars. After this, the result comes up that there is a continuance of the phenomenon from

the byzantine time to the period of Turkish occupation and up to this day. So, the existence of the phenomenon in these two villages is due either to the continuance of the phenomenon in the same region or to the transference of the phenomenon from another region, where the composition was also known from the byzantine time.